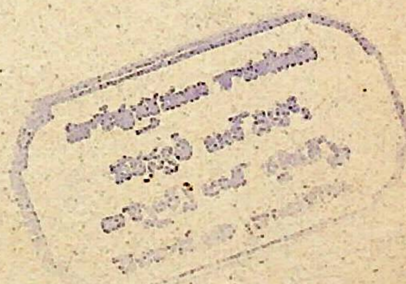
SIVA LEELA.

శివలీల

[5 అంకముల నాటకము]

గ్రంథకర్త:

ముత్తనేని వేంకట చెన్నకేశవులు,

జగ్గయ్యపేట.

ఈ గ్రంథము కావలసినవారు ఈ క్రిందియడ్రసుకు వ్రాయ వలెను. వర్తకులకు మంచి కమీషక్ ఇవ్వబడును.

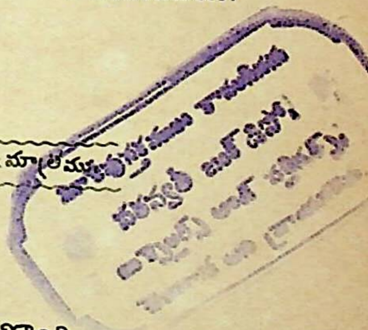
మద్దాల శ్రీరంగము గారు,
జగ్గయ్యపేట, కృష్ణాజిల్లా.

శివలీల

(5 అంకముల నాటకము.)

ఇది,
తులసీదేవి, చండిక, దక్షాధ్వరము మొదలగు నాటకములఁరచించిన
ముత్తనేని వేంకట చెన్న కేశవులుగారిచే రచింపఁబడినది.

ప్రథమముద్రణము 1000 ప్రతులు మాత్రము.

గ్రంథకర్తగారి యనుమతినిబొంది
మద్దాల శ్రీరంగము (జగ్గయ్యపేట) గారిచే ప్రకటింపఁబడినది.

లలితా ముద్రణాలయమున ముద్రింపఁబడినది.

1928.

వెల 1-0-0.

హెచ్చరిక.

లిఖితరూపకమగు నాయనుమతిని బొందక యెవ్వరు నీనాటకముఁ బ్రదర్శింపఁ గూడదు.

గ్రంథకర్త,
ముత్తనేని వేంకట చెన్నకేశవులు,
జగ్గయ్యపేట.

ప్రకటన.

ఈప్రథమ ముద్రణము 1000 ప్రతులలోఁ బ్రతిపుస్తకము మీఁదను నా సంతకముండును, అట్టి సంతకము లేని పుస్తకము కనపఱిచినవారికి బహుమతి యొసంగఁబడును.

మద్దాల శ్రీరంగము,
జగ్గయ్యపేట.

పాత్రలు.

పురుషులు.	స్త్రీలు.
పరమేశ్వరుఁడు	పార్వతి—మీనాక్షి
హిమవంతుఁడు	మేనక
నారదుఁడు	గంగాదేవి—గుణవతి
మన్మథుఁడు	శశముఖి
ఇంద్రుఁడు	రతీదేవి
బ్రహ్మ	సర్వమంగళ
భీషణుఁడు	మోహిని
జంబుకాస్యుఁడు	
భగీరథుఁడు	
సూర్యుఁడు	
చంద్రుఁడు	
రాహువు	
కేతువు	
శివశర్మ	
విఘ్ననాథుఁడు	
కుమారుఁడు	

☞ పదుగురితోఁ బ్రదర్శింప వచ్చును.

నాంది

—•—

"ఏలసృజింప? నేలభరి । యింపఁగ? నేలహరింప నీజగ
జ్జాలము?" నంచుఁ దన్నడుగు । శైలజకున్ జెవిఁ దరహాస్యమున్
బోలవచించుపోల్కిఁ దన । పొంతకుఁబిల్చి నెలంత చెక్కిలిన్
లీలను ముద్దులాడినగు । ఱేనెలతాలుపు మిమ్మునేలుతన్

శ్రీ
శివాయగురవేనమః

శివలీల.

ప్రథమాంకము.

ప్రథమ రంగము.

ప్రదేశము—ఓషధిప్రస్థమున నుద్యానము.

ప్రవేశము—మేనకా హిమవంతులు పార్వతి.

హిమ—దేవీ! మేనకా! విలోకింపు మీపారిజాతవల్లి చిగురున ముకుళ మెంత మనోహరముగ విలసిల్లినదో? ఇది మన ముద్దుబిడ్డ యరుణాధరంబునఁ జిఱునగ వుదయించిన తెఱంగు ననుకరించు చున్నది.

మేన—ఆర్యపుత్త్రా! బాగుగాఁ బోల్చితిరి.

పార్వ—(అపవారించి) అమ్మా! దీనిఁ జూచితివా? యీమందార లతామతల్లి మధుమాస సమయసంపర్కమునఁ బుష్పవతియై పరిణయార్హయై పరిఢవిల్లుచున్నది.

మేన—నీవలె నఁటమ్మా!

పార్వ—(లజ్జ నభినయించుచున్నది)

మేన—ప్రాణనాథా! ఈపుత్త్రికారత్న మేమహనీయునిచే ధరింపఁబడ నున్నదో?

హిమ—దేవీ!

గీ. వస్తువున కర్హమైన తా కేవలమె యెపుడు
సృష్టిలోన నీశుఁ డనుగ్రహించుచుండు

నారుఁ డపస్మారమును గాలఁ నడఁచి, చంద్ర
రేఖ నొదలయందు ధరించెఁగాదె?

(నేపథ్యమున గానము)

పార్వ—(ఆత్మగతము) మహాదేవస్తోత్రసుధారసకూపము మధుర గానాలాపము!

హిమ—దేవీ! పరమేశ్వరభక్తులలో నగ్రగణ్యుఁడు పద్మసంభవ మనస్సంభవుఁడు నారదుఁడు విచ్చేయుచున్నాఁడు.

(1. అనుబంధము నారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మేనక, హిమ—బ్రహ్మర్షిచంద్రా! నమస్కారము.

నార—కల్యాణమస్తు.

పార్వ—మునీంద్రా! నమస్కారము.

నార—తల్లీ! ముల్లోకంబులఁ దులలేని వరునిఁ బడయుము.

హిమ—స్వామీ! ఈపీఠము నలంకరింపుఁడు.

నార—ఓమేనకా హిమవంతులారా! మీరు గదా సార్థక జన్ములు? ఈజగద్ధాత్రినిఁ బుత్త్రిగాఁ బడసితిరి.

గీ. ఎల్లజీవకోటులఁగన్న తల్లి యీమె
యీమె తల్లి వీవైతి సాధ్వీమతల్లి
అంధకహరుండు హరుఁడు లోకైక గురుఁడు
హరున కీవు గురుఁడవయ్యె దద్రిరాజ!

హిమ—మహానుభావా! హరునకు నేను గురుండ నగుట యేమి?

నార—నగేంద్రా! విశ్వచతుర్దశభువనవల్లభుఁడు నీకల్లుఁడుగాఁగలఁడు

హిమ—ఆహా! ఇది సత్యమా?

నార—సత్యము, ముమ్మాటికి సత్యము. ఓ పుణ్యదంపతులారా! ఇటు వినుఁడు.

సీ. ఈతల్లి లోకాల నెల్లఁ గన్నయ్యకు
నర్ధాంగలక్ష్మియై యలరఁగలదు
అత్తమామలులేని రిత్త గృహమున నీ
యమ గాపురంబు సేయంగఁ గలదు
ఈబిడ్డ పదము బ్రహ్మేంద్రాద్యమరశిరో
భరణ ద్యుతులతోడ నెరయఁగలదు
నిఖిల జగత్పావనియగు గంగాభవా
నికి నీమె సవతియై నెగడఁగలదు.

గీ. వారణాననదానవు వధ మొనర్చు
సామజాస్యుఁ, దారకుఁ జంపు షడ్వదనుని
గొడుకుఁ గుఱ్ఱలగా నీపె వడయఁగలదు
విశ్వజనయిత్రి నాథాత్రి వెలయఁగలదు॥

మేన } హిమ } — ఆహా! ధన్యులము. ధన్యులము.

నార—భూధరసార్వభౌమా! సతీవియోగంబునంజేసి సర్వేశ్వరుఁడు సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి సన్న్యాసియై జగంబుల సంచరించుచున్నాఁడు. ఆమహానుభావుఁడు నేఁడు నీసానుప్రదేశమునఁ దప మొనర్ప రాఁగలఁడు. అప్పుడు నీ వా పరమేశ్వరు నర్చించి నీముద్దుపట్టి నతని సేవకు నియోగింపుము. పిమ్మట శుభము కాఁగలదు.

హిమ—మహర్షిశేఖరా! అంతకన్న మహాభాగ్యమేమి? మీయాజ్ఞ బిల్వపత్త్రిమునుబోలె శిరమున ధరించితి.

(నేపథ్యమున)

జయపరమేశ్వర! జయదక్షాధ్వరధ్వంసక! జయ భక్తజనవత్సల!

నార—వాఁడుగోఁ! ప్రమథపరివార పరివృతుఁడు ఫాలనేత్రుఁడు వ్యాఘ్రాజినపిహితపల్యాణబంధము వృషభేంద్రము డిగ్గి యిటే వచ్చుచున్నాఁడు.

మేన, హిమ—ఆహా! యేమి మాభాగ్యము?

పార్వ—(ఆత్మ) ఆహా! కన్ను లున్నందులకు ఫలము నేఁడు గదా కంటిని.

గీ. దర్శనం బీయకయె నన్నుఁ ◆ దనదు చరణ
కింకరిం జేసికొన్న యే ◆ నాంకమకుటుఁ
డాకృతింగన్న మద్భాగ్య ◆ మట్టు లిడుగో!
నన్నుఁ గరుణింప నేతెంచు ◆ చున్నవాఁడు.

(ప్రవేశము—పరమేశ్వరుఁడు)

(మేనకా హిమవంతులు నారదుఁడు నమస్కరింతురు)

పర—శుభమగుఁ గాక!

హిమ—(పరమేశ్వరుని పీఠమునఁ గూర్చుండఁజేసి) అమ్మా! అపర్ణా! జగద్వల్లభునకు నమస్కరింపుము.

పార్వ—(లజ్జాభయసంభ్రమములతో నమస్కరించుచున్నది)

పర—కన్యారత్నమా! నీయిచ్ఛకు వచ్చినవాని కిల్లాలవయ్యెదవుగాక. ఓ తుహినభూధరేంద్ర!

గీ. ప్రాణవల్లభావిరహాత ◆ పమునఁ బడలు
నాదు నొడలు తుషార సం ◆ ఘాత తతశి
లాతలంబు నీసానుత ◆ లంబునందుఁ
జల్లవఱచుకోవచ్చితి ◆ క్ష్మాధరేంద్ర!

నాకుఁ దపము సేసికొనుటకుఁ దగిన తావు దయసేయుము.

హిమ—మహాప్రభూ! ఇదియేమి? నీచరణసేవకులలో నొక్కరుఁడఁ గానా యేను? నాసకలైశ్వర్యములు నీయవిగావా? ఆజ్ఞసేయ వలసిన నీవు నన్నర్థించుట యేమి?

మ. నను నర్థింతె తపస్స్థలంబుఁ? ద్రిజగ ◆ న్నాథుండవౌ నీవొసం
గినదే కాదె సమస్తమాశ్రితుని భ ◆ క్తిన్ మెచ్చిము? న్నింతలో

ననినుఁ దాతను నేతనేమఱి కృత ఘ్నుత్వంబు వాటింతునే?
అనఘా! నీవయి యాజ్ఞసేయునెడ మ త్ప్రాణంబు నర్పింపనే?
ఇదియటుండ నో మహానుభావ!

గీ. నను దరింపఁజేయు నను ఁ గృతార్థునిఁజేయ
నరుగు దెంచినాఁడ వయ్యనీవు
గాకయున్న సకల లోకేశునకు నీకుఁ
దావె దొరకకున్నె తప మొనర్ప?

సర్వేశ్వరా! నీకుఁదగిన తపస్స్థాన మిప్పుడే యేర్పరింతును. మఱియు నీకుఁ బ్రత్యహమ్మును నిధ్మ కుశపల్లవాదులను సమకూర్చుటకును వేదికా సమ్మార్జ్జ విధుల నిర్వర్తించుటకును నీచరణ కింకరి నాముద్దుకూఁతురు నపర్ణ నియోగించు చుంటిని. అనుగ్రహించి యంగీకరింప వలయును.

పర—కాంతారత్నము తపశ్చర్యకు విఘ్నకారణము గాదా? (ఆలోచించుట నభినయించి) అంగీకరించితిని.

మేనకా } — అనుగ్రహింపఁ బడితిమి.
హిమ }

పార్వ—(ఆత్మ) ధన్యురాల నయితిని.

హిమ—సకలేశ్వరా! నేనీక్షణముననే నాసతీసుతలతో నేఁగి నీకుఁ దపస్థల మేర్పఱచి వత్తును సెలవొసంగుము.

పర—మంచిది.

హిమ—దేవీ! పోవుదము రండు. (మేనకా హిమవంతులు పార్వతి నిష్క్ర)

నార—మహాదేవ! తావక విచిత్ర లీలాగ్రంథమున కర్థమునీవే వ్రాయ వలయును జుమా?

పర — నారదా! యేమి?

నార — స్వామీ! ప్రాణవల్లభా విరహాతపమున బడలిన నీశరీరముఁ జల్లవఱచుకొన నిచ్చుటకు వచ్చితి నంటివి. ప్రాణవల్లభ యిచ్చుట నున్నదనియే కాదా? సతిని బరిగ్రహించి గృహస్థుఁడవుగా నెంచిన యనురాగికి యోగికిఁ బలెఁ దపశ్చర్య లెందులకు? ప్రపంచమున నందఱు మొదట గృహస్థులై పిమ్మట సన్న్యాసులయ్యెదరు. నీవు మొదట సన్న్యాసివై పిమ్మట గృహస్థుఁడవుగా నెంచితివా? తపస్సిద్ధి గలిగినఁగాని నీకభీష్టసిద్ధి గాదా యేమి? అదిగాక సకలయోగి జన తపఃఫల విధాతకు నీకుఁ దపమెందులకు? ఈశ్రమ మెందులకు?

సీ. అడుగరాదో యమ్మ ¦ దాత్మసంభవ నాకొ
సంగుండటంచు నీ ¦ జంపతులను?
ఈవమై యడిగిన ¦ నీరె సర్వాత్మ! నీ
వెఱుఁగవే వీరల ¦ హృదయవృత్తి?
భిక్షింపవలెనన్న ¦ బిడియమా? యాదిమ
భిక్షున కిది క్రొత్త ¦ విద్దెయగునె?
ప్రకృతి పురుషు లీరు ¦ పడఁతిఁ జేపట్టక
పోవు! సగముగాక ¦ పోవెఱుఁగుదు!

గీ. ప్రకృతిపురుషసంబంధమ్ము ¦ వాసిపోదు
శాశ్వతం, బీ విచిత్రంపు ¦ విశ్వనాట
కమున నింక నంతర్నాట ¦ కంబులేల?
కాలయాపన మిదియేల ¦ కాలకాల!

పర — విరించి మనస్సంభవా? ముందు ముందు కారణ మెఱుంగఁ గలవు.

నార — ఇంతకు ముందు నీచేతలకు గతం బెఱింగితినిగాన నింకముందు నీలీలలకుఁ గారణ మెఱుంగఁ గలుగుదునని విశ్వ సింతునా?

అది యడియాస యని నేనెఱుంగుదును. ఇప్పటి నీచేతలు నను బోటులు గ్రహించు నర్థమిదిగో! మనవి సేసికొను చుంటిని.

గీ. కొంగ తపమువోలె దొంగతపము సేసి
కొన్నినాళ్లు గడపి కుధరపుత్రి
హృదయపేటి నపహ రింపవేసిన వేస
మిదియటంచు నెంతు మింతెమేము॥

(పునఃపవి వేశము సేసికొని హిమవంతులు పార్వతి)

హిమ—చంద్రశేఖరా! తపస్థానమునకుఁ బోవుదము రండు.

పర— మంచిది

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము.

ప్రదేశము—హిమవత్పర్వతమున నొక బయలు.

ప్రవేశము —మన్మథుఁడు.

2. అనుబంధము.

మన్మ—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఓహో! నాప్రాణసఖుఁడు వసంతుఁడప్పుడే తుహినకుధరసానువనాంతరభూములఁ బ్రవేశించి జగద్ధితార్థ సంసిద్ధికై నిజప్రతాపము సూపుచున్నాఁడు. వృక్షములు నికుంజము లొక్కసారిగఁ బుష్పితములైనవి. మత్తద కోకిల రాజకీరాది మధుమాస రాజభటబృందమ్ములు మధురగాన సింహనాదములు గావించుచున్నవి. నేనును హరసాన్నిధ్యమున కరిగి యమరకార్యము నిర్వర్తించెదఁ గాక. [పరిక్రమించు చున్నాఁడు]

రతి—[వెనుకనుండి ప్రవేశించి] ప్రాణనాథా!

మన్మ—ఆఁ! ఇదియేమి? రతీ! నీవిచ్చట కెందులకు వచ్చితివి?

రతీ—ఆర్యపుత్రా! నీవు ఘోరఫణీంద్రఫణారత్నముం గొనఁ బ్రయత్నించువాని విధమున మహాదేవ తపోభంగ మొనర్ప నరుగు చుంటివని సారసగర్భసంభవుఁడు వచింప విని పాదమ్ములఁ బడి ప్రార్థించినైన నిన్నీ యనార్యకార్యమునుండి మరల్పవలయు నని పరుగెత్తుకొని వచ్చితిని. వలదు. నాథా! ఆప్రయత్నము వలదు.

మన్మ—దేవీ! ఆనారదుండు వాకొనినంతమాత్రమున నేనవార్యకార్యోద్యుక్తుండనైతినని నీవు విశ్వసించితివా? వినుము. ప్రకృతి పురుషాత్మకంబులును విశ్వజగన్మాతృపితృస్వరూపంబులును, నగు జగదీశ్వర సవ్యాపసవ్య భాగంబులు నేఁడొక కారణంబున వేఱైయుండుట నీవు నెఱుంగుదువుగదా? ఆభాగంబులందొకటి శంభురూపంబున తుహిన వసుంధరాధర సానుప్రదేశమున యోగసమాధి నవధరించుచున్నది. మఱియొకటి పార్వతీ రూపంబునఁ దత్పరిచర్య సేయుచున్నది. ఆ మిధునంబున కైక్యంబు గావించుటయే నాసలుపఁబోవు కార్యము ఆదంపతులకు జనించిన పుత్త్రిద్వయంబువలన జగత్కంటకులగు తారకాసుర గజముఖాసురులు సంహరింపఁబడుదురు. ఇది జగద్ధితకార్యముగాని యనార్యకార్యమా?

రతీ—నాథా! ఇందు జగమ్మునకు హితమే గలుగవచ్చును. కాని మనకుమాత్ర మిందహితమే యున్నది.

మన్మ—ఎందుచేత.

రతీ—తల్లిపై వసంతమును జల్లినట్లు సకల చరాచర గురుని శరావిద్ధ చేతస్కునిఁ గావించుట స్వామిద్రోహము గాదా? పరమేశ్వరునిపైఁ బ్రతాపముఁ బ్రదర్శించుటయా? శివాపరాధమునకవధి యున్నదా?

మన్మ—దేవీ! ఇందు శివాపరాధ మేమున్నది. లోకహితము లోకే
  శ్వర హితముగాదా?

రతీ—అతని తపము సెఱచుట యతనికి హితమెట్లు గాఁగలదు?

మన్మ—విశ్వహితమే విశ్వేశ్వర హితము.

రతీ—ప్రాణేశ్వరా! ఆమహానుభావుఁ డుగ్రుఁడు. మఱి యనలాక్షుఁడు.

మన్మ—ఓయబలా! యెంతటి బేలవు?

గీ. అభవుఁ డుగ్రుఁడంచు ♦ ననలాక్షుఁ డంచుఁ ద
  త్కింకరుండ నేను ♦ జంకనేల?
  క్రూర మృగమటంచుఁ ♦ గొంకునే వ్యాఘ్రమ్ము
  నకుఁ దదర్భకంబు ♦ నళిన నయన!

రతీ—హృదయేశ్వర! వ్యాఘ్రము నిజార్భకమ్మును గూడ గ్రసించును
  గాదా?

మన్మ—మైకము వలనఁ గాదా?

రతీ—విముక్తుఁడు గూడ యోగంపు మైకమున నున్నాఁడు గదా?

మన్మ—దేవీ! లోకనాయకునకు మైకమేమి?

రతీ—తపస్సమాధి నియతత్వము మాత్రమేమి? మనోహర! నీవు
  ముమ్మాటికి పోవలదు. నాకు బ్రహ్మశాపము జ్ఞప్తికివచ్చి
  భయము గలుగు చున్నది.

సీ. దైత్యుల కథవున ♦ పత్యమునర్ఘ మృత్యు
    వెంచి యజుండు వి ♦ధించుటయును
  ఆ క్రూర దానవు ♦ లదయులై యనయమ్ము
    మించి లోకముల శా ♦ సించుటయును
  బహుతపోనియమైక ♦ ఫలవిఘాత హరుండు
    దాన తపంబును ♦ బూనుటయును

శివుని ధ్యానమ్మును జెఱచి కాముకుఁ జట్టు
మంచు నిన్నమరుల ర్ధించుటయును.

గీ. పరులమాటలఁ గడునమ్మి బావిదుముకు
నోజ నీవందులకుఁ దల యూఁచుటయును
ఇన్నియుంజూడ విధిశాప మిట్లునిన్నుఁ
జెఱప నెనఁగూడెనో యంచు వెఱతు నేను.

మన్మ—దేవీ! ఇంతకు నెఱవేఱని నీరజాసను శాపమున కిప్పుడు యోగము పట్టునని భయపడుచుంటివా? అది నెఱవేఱక తప్పనిదైన నేఁడుగాకున్న రేపుమాత్రము నెఱవేఱదో? మృత్యుదేవతకు మనము భీతిల్లిన మృత్యుదేవత మనకు భీతిల్లునా? భువనహితకార్యమున మరణము గన్నవాఁడే గదా సార్థకజన్ముఁడు?

గీ. ఎవఁడు భువనోపకృతికి వ్యయించు నుసురు
వాఁడె మృతజీవి ధన్యుండు వాఁడె సుకృతి
భువనహితము నొనర్పకే యెవఁడు బ్రదుకు
వాఁడె నీచుండు జడుఁడు జీవచ్ఛవంబు.

రతి—ప్రాణనాథా! "జీవన్ భద్రాణిపశ్యతి". యను శ్రుతివాక్యము గణింపనక్కఱలేదా? లోకహితమని తనకు నహితము గూర్చుకొనఁ జనునా?

మన్మ—దేవీ! 'పరోపకారార్థమిదం శరీర' మను వాక్యముమాత్రము గణింపవలసినది గాదా? అదిగాక నేనిప్పుడు తిరిగిపోయినను నాకు మరణము దప్పదు. ఇచ్చినమాటఁ దప్పి మిన్నకేఁగిన-చోఁ గ్రతుభుజులూరకుందురా? భస్మముగునట్లు శపింతురు గాక. పిఱికితనమ్మునంజేసి తిరిగిపోయి బర్హిర్ముఖుల శాపాగ్నికింధనమ్ము నగుటకన్న లోకోపకారకవ్యాపారమున జగదీశ్వరునిచేఁ జచ్చుట మేలుగాదా? మఱియు నో కాంతామణీ! .

చ. అసురులయంతవారు నను నర్థిని వేఁడినవారు, సర్వలో
కములకు మేలు గూర్చునది కార్యము, సంస్పృహణీయవిక్రమ
క్రముఁడను నేను, ముందిడిన కాలుమరల్తునె? శాశ్వతంబు మా
నము సెడు నేనియుం గలికి నశ్వరమీ తనువేల కాల్పనే?

ఇంతకు సర్వజ్ఞుఁడగు చంద్రార్థమకుటుండు మాత్ర మెఱుం గఁడా యిది విశ్వజగద్ధితకార్యమని, నేను నిజపదభృత్యులలో నొక్కరుఁడనని ఎఱింగియు నామహానుభావుఁడు నన్నేల మట్టు వెట్టు? కావున నీవింక శంకదక్కి మన పురంబునకుఁ బొమ్మ్మ.

రతీ—ప్రాణనాథా! నేను వెనుకకుఁ బోఁజాలను. మీవెనువెంట నరుగుదెంచి మీకుఁ గలుగఁబోవు శుభాశుభముల నేను జాల్గొందును.

మన్మ—మంచిది. ఆజగన్మాతృపితల నక్షిపర్వముగ నవలోకించి ధన్య నయ్యెదవుగాని రమ్మ్మ

[నిష్క్రమించుచున్నారు.]

—oo:o:oo—

తృతీయరంగము.

(ప్రదేశము—తపోవనము)

(ధ్యానసమాధి నిమగ్నుండై పరమేశ్వరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

(ఒక ప్రక్కనుండి రతీమన్మథులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మన్మ—దేవీ! నీవిందు నిలిచి చూచుచుండుము. నేనింక విశ్వహిత కార్యారంభకుఁడ నయ్యెదను. (పరిక్రమించి) ఓహో! వీఁడుగో! మనోవాచామగోచరుఁడు మహాదేవుఁడు! కుప్పసం బుననున్న ఘోరనాగేంద్రుని విధమ్మున యోగమగ్నుఁడై యున్నవాఁడు. ఈదేవదేవుని ధ్యానమునకు భంగము గలిగించినచో బోనునుండి వెలువడిన బెబ్బులియుంబోలె నాపైని బడునేమో? పైనిబడవలయునా? ఉన్నతావుననేయుండి సిట

లనయనము నింతవిచ్చిచూచినఁ జాలదా ననుబోటులు మాఁడి
బూడిదయగుటకు? ఆహా! నాకట్టి దుర్మరణమే కలుగఁగల
దేమో? అక్కటా! మృత్యుముఖ గహ్వరమునకుఁబలె నా
నిర్జరులు నన్నీకపాలిపాలికేటికంపిరి. నీటిలోఁ తెఱుంగుటకుఁ
బెఱవారిబిడ్డల దిగుఁడని చెప్పుట లోకమునన్ను దేకదా? వాఁడు
పొమ్మనినంత మాత్రమున దుర్మతినై నేనేలరావలయు? కట
కటా! నిరవధికభక్తి పరులకు జటిలపరులకైన నలక్ష్యుండగు
నిటలాక్షుని లక్ష్యము సేసి నేనెటు బాణము విడుతు? వామాక్షి
భుజచలనంబు లరిష్టము నే సూచించుచున్నవి.

సీ. మృడునిపై బాణమ్ము । విడిచిన యంతనే
ప్రాణంబు విడువంగ । వలయునేమొ?
పూవుఁదూపుల నేను । బురహరు నేయన
న్నగ్గిచూపుల హరుం । డరయు నెట్లు?
పాప వినోదార్థ । మై పూలఁదనుగొట్టఁ
గత్తినిగొట్టునే । కన్నతండ్రి!
ఇది జగద్ధితమంచు । నెఱుఁగఁడే సర్వజ్ఞఁ
డెఱిఁగి యేనను మడి । యించుఁగాక

గీ. ఎల్లలోకులకుఁ శుభం । బెసఁగుచుండ
నేనొకఁడగతించిన మాత్ర । మేమిలోటు?
ఈతనూధనమ్ములు లోక । హితముకొఱకు
వ్యయము సేయుట జననైక । ఫలముగాదె?

(నేపథ్యము నవలోకించి)

ఆహా! సకలజనని శైలేంద్రనందన దేవకార్యము సఫలత నం
దించుటకదిగో నరుగుదెంచుచున్నది, నానీరసాశుగంబులకుఁ గాకున్న
నీమహా మోహరాత్రి సరసకటాక్షాశుగంబులకైన స్థాణుఁడు చలింపక
పోవునా? పరికించెదఁగాక,

(ప్రవేశము—పార్వతి, అక్షమాల్యముతోఁ గుసుమంబులతోఁడను)

పర—(కన్నులు దెఱచుచున్నాఁడు)
పార్వ—(నమస్కరించుచున్నది)
పర—అభిలషితవరప్రాప్తిరస్తు.
మన్మ—తథాస్తు. తథాస్తు. ఆహా! ఇదిగదా శివశక్తి సంయోగము నకుఁదగిన తరుణము. సంకల్పసంభవ మనస్సంకల్పము సమకూరదో?

గీ. అదిగో! సకలవిభుని కే పదపీఠమునయందుఁ
గుసుమములను బోసె కే బిసరుహాక్షి
ఇదిగో! నిటలనయను కే హృదయపీఠమునందుఁ
గుసుమబాణములను కే గూర్తునేను.

(వింట బాణమును దొడుగఁబోయి కార్ముకమును శరమును విడిచిపెట్టుచున్నాఁడు)
రతి—మనోనాయకా! దుశ్శకునముఁ బరికించితివా? తిరిగిరమ్మా! నాథా! యింకనైనఁ దిరిగిరమ్మా.
మన్మ—(ఆత్మ) శరశరాసనపతనము నాపతనము నెఱింగించుచున్నది.

(నేపథ్యమున "మన్మథా! జగజ్జేయ! సంచలితస్వాంతుఁడవుగాకుము)
మన్మ—(ఆత్మగతము) ఆహా! దివ్యులు విమానారూఢులై నాప్రయత్నము నవలోకించుచు శరశరాసనమ్ములంబలె సాహసస్థైర్యంబుల నేను విడుతునేమోయని నన్ను నుందలించుచున్నారు. ఆహాహా! నాకార్యము గడతేఱినను లేక నేఁగడతేఱినను నాపైఁజల్లుటకుఁ పారిజాత ప్రసూనంబుల దోయిలించుకొని గగనపథంబున నమరాంగనలు కట్టాయితంబై నిలిచి

యున్నారు. ఇందఱియాస బుగ్గిసేయుటకన్న నేనొక్కఁడ బుగ్గినగుటమేలుగాదా ?

(ధనుర్బాణములందుకొనుచున్నాఁడు)

(పార్వతి యక్షమాల్యము పరమేశ్వరునకర్పింప సిద్ధపడుచున్నది. పరమేశ్వరుఁడు పాణిసాఁచి పరిగ్రహింపఁబోవుచుఁ బార్వతి వదనము నాదరముతోఁ జూచుచున్నాఁడు. పార్వతి లజ్జాభయ సంభ్రమములతో నక్షమాల్య మందించుచున్నది. మన్మధుఁడు వింట శరము సంధించుచున్నాఁడు.)

రతీ—ప్రాణనాథా! సాహసిక్యము వలదు. తిరిగి రమ్ము

(నేపథ్యమున) మీనకేతనా! భయపడకుము వెనుదీయకుము.

మన్మ—

చ. తిరుగుమటంచుఁ బల్కుసతి, కే దేవచయంబు వచించు ధైర్యముం
బరువిడిపోదునో? నిలిచి కే భస్మమయాదునొ? యేమిసేయనో?
పరువిడి యుమ్మితుంపరలఁ కే బందతనమ్మున మున్గనేటికిఁ
స్థిరమతి నిల్చిబూదెనయి కే దివ్యసుమ ప్రతతిం ములింగెదన్ ॥

(పరమేశ్వరునిపై బాణము విడువ సిద్ధపడుచున్నాఁడు)

పర—(మనోవికారము నభినయించి మన్మధుని దెసఁజూచి కోపముతో ఫాలనేత్రము దెఱచుచున్నాఁడు. మన్మధుఁడు భస్మమగుచున్నాఁడు, రతి మూర్ఛిల్లుచున్నది. పార్వతి నిర్విణ్ణయైనిలుచుచున్నది. (నేపథ్యమున) జయ దక్షయజ్ఞధ్వంసక ! జయ కామాంతక ! జయ.

(బ్రహ్మేంద్రాద్యమరులు మేనకా హిమవంతులు ప్రవేశము)

[3 అనుబంధము]

బ్రహ్మ—సర్వేశ్వరా ! యిందు మదను నపరాధ మేమియు లేదు. అస్మదత్తవరపరంపరా ప్రభావమ్మునంజేసి యప్రతీపప్రతా

పులై తారకవారణముఖాసురులు సకల లోకంబుల సంకట
పఱచుచుండ నాయిదువులు భరింపఁజాలక నీయుపత్యంబున
వారలకు మరణము విధింపఁబడియుండుటంజేసి శివశక్తి సం
యోగముగావింప నేముందఱము కుసుమకోదండుని బ్రార్థించి
తిమి. మరుఁడు నిఖిలేశ్వరుఁడవగు నిన్ను శరావిద్ధచిత్తుని
గావించినఁ దనకు మరణము దప్పదని శంకించియు లోకహిత
కార్యమనియు మా ప్రార్థన త్రోసివేయనేరకయు నింతకు
సాహసించె. భక్తాభయంకర! శంకరా! నిర్దోషియగు నించు
విల్తుని సజీవునింగావించి రతీదేవికిఁ బతిభిక పెట్టుము,

రతీ—తండ్రీ! నాకుఁ బతిభిక్ష పెట్టుము.

హర—బ్రహ్మశాపప్రకారము కందర్పుఁడు రతికిమాత్రము సాంగుఁడై
కనుపించుచు లోకంబుల ననంగుండై మెలంగుఁగాక.

మన్మ—(లేచును. రతిని జేరఁబోవును)

బ్రహ్మ—మహాదేవ! స్మరుని జీవింపఁజేసి దుఃఖసాగరనిమగ్నయగు
రతీదేవి నుద్ధరించినట్లే తుషారకుధరతనూజం జేపట్టి తనయు
లం బడసి దుష్టదానవ భయాంభోనిధి నిమగ్నులమగు
మమ్ముద్ధరింపుము.

హర—పార్వతిం బెండ్లియాడుట కే నంగీకరించితిని.

బ్రహ్మ—హిమవంతుఁడా! శుభస్య శీఘ్రమ్. ఉత్సవాదులు పిమ్మట
జరుపుదము. వరణదామము నీతనూజకొసంగుము.

హిమ—(వరణదామము పార్వతికొసంగుచున్నాఁడు)

బ్రహ్మ—జగజ్జనయిత్రీ! శైలపుత్త్రి! ఆవరణమాల్యము జగజ్జనకుని
కంఠసీమ నలంకరింపుము.

పార్వ—(పూదండ మృడుని మెడను వేయుచున్నది)

(యవనిక జాఱును)

ఇది ప్రథమాంకము.

శివలీల

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమ రంగము.

పరిదేశము—కైలాసపర్వత సానుతలము.

అనుబంధము 4.

(విఘ్ననాథుఁడు గంతులిడుచుఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

ప్రవేశము—ఇంద్రుఁడు.

ఇంద్రు—(ఆత్మగతము) ఆహా! మాతంగాస్యము మహాకాయము మౌంజీధరము మార్తాండకోటిప్రభాభాసమాన మీమూర్తియే కాఁబోలు ధరాధరాత్మజా ధర్మసంతానము? విశ్వేశ్వర నందనునకీ విఘ్ననాయకునకు నమస్కరించి నావచ్చినకార్యము విన్నవించెదఁగాక. (చేతులుమోడ్చి ప్రకా.)

గీ. ప్రకృతిపురుషులుపరికింపఁ బ్రణవచిత్ర
మిభమిథున రూపమునుధరియించికూడఁ
బ్రభవమందినభర్త్తార్తి భంజనునకు,
వారణాస్యునకున్ నమోవాకశతము.

విఘ్న—శుభమగుఁగాక. ఇంద్రా! దండాలకేమిగాని యుండ్రాలేమైనఁ దెచ్చితివా? నాళికేరంపుబాండాలో! నవ్యదధిపిండఖండాలో?

ఇంద్రు—(ఆత్మగతము) ఇదియేమి? ఈమహాత్ముఁడు భోజనప్రియుఁడుగాఁ గనఁబడుచున్నాఁడు! ఈతిండిపోతు భోజనమందిరము నకేగాని సంగరాంగణమునకు వచ్చునట్లు గన్పింపఁడే. ఇట్లని

చూచెద- (ప్ర) దేవ! మహానుభావ! దైత్యకోటులపై దాడి వెడలు సమరసైన్యంబుల కాధిపత్యము వహింప నిన్ను నీ యనుజుఁ గుమారస్వామిని దోడ్కొనిపోవుటకుఁ బరమేశ్వ రాజ్ఞంబడసి నేనిటకు వచ్చితిని.

విఘ్న—అసంగతిని నేనెఱుంగుదును. మఱి నీవిప్పుడు నన్నుఁగూర్చి పడిన దురూహయు నెఱుంగుదును. నిన్ను క్షమించితిని. అది యటుండనీ! ఇటు విను,

గీ. అఖిలసత్క్రియారంభమ్ము లందుఁ భక్తి
నను సమర్చింపవలె, విఘ్ననాథు బొజ్జ
నిండునేని మీకోర్కులు నిండఁగలవు
మండునేని మీకోర్కులు మండఁగలవు.

ఇంద్రు—మహాత్మా! తమకుఁ గావలసిన పదార్థము లెన్నియైనఁ గొని తెచ్చుటకు నేను సిద్ధముగానున్నాఁడను.

విఘ్న—అమరేశ్వర! నాకుఁ గావలసినవన్నియు నీవెక్కడనుండి కొని రాఁగలవు. ఆయాశ వలదు.

గీ. కన్నతల్లిచేతి కబళమ్మునంబోలె
నెంత భక్తుఁ డిడిన సంతసోన
కనెదఁద్రృప్తి, నట్లు గాదేని నాబొజ్జ
నిండఁగలదె యెన్ని కొండ లిడిన?

నీవెంత పదార్థము గొనిరాఁగలవో యంత గొనిరమ్ము. మఱి యొక మాట—

గీ. ఎన్ని యుండ్రాలు నీవు నాకిడఁగఁగలవో
అరుల శిరము లన్నింటి నేనాఁజిరాల్తు
ఎంత పానక మీవు నాకిడఁగఁగలవో
అంత శత్రు రక్తమ్ము వాకెఱింతు నేను॥

ఇంద్రు—కొనివత్తును. తమ రిందే యుందురా?

విఘ్న—నీవెంటనే వత్తును. కాని మొదట నీవు సేయవలసినది నా భోజన ప్రయత్నము. పిమ్మట యుద్ధప్రయత్నము.

ఇంద్రు—చిత్తము. దయసేయుఁడు.

[నిష్క్రమింతురు]

ద్వితీయరంగము

—oo:o:oo—

ప్రవేశము—యుద్ధభూమి

(ప్రక్కఁకుఁజూచుచు నారదుడు పరమేశ్వరుఁడు ఇంద్రాదులు వేల్పులు గంగాపార్వతులు ప్రవేశించు చున్నారు.)

నార—బాగుబాగు! నయన పర్వముగ సంకుల సమరము జరుగుచున్నది. అమ్మా! పార్వతీ! తల్లీ! గంగాదేవీ! అవలోకింపుఁడు కుమారుల యవార్యంబగు శౌర్యము.

ఉ॥ ఘోరతరాహినిం బెలుచఁ జీ గూల్చెడు నగ్గరుఁడుండు వోలె న
య్యారె! గజాననుండు ద్విర జీ దాస్య సురారివధించు వీఁడుగో!
తారకునిం గుమారుఁడు మ జీ దద్విరదమ్ము నుదగ్రశౌర్య వి
స్ఫార మృగాధిపం బటులు జీ చక్కడఁగించు బలారె వాఁడుగో!

నార
ఇంద్రు } —జయూ! భవానీనందనా! గజముఖా సురమర్దనా! జయూ! గంగానందనా! తారక దైత్యధ్వంసీ!

(విఘ్ననాయక కుమారులు ప్రవేశించి శివునకు గంగా పార్వతులకు సమస్కరింతురు.)

పార్వ—నారదా! నారదా! జయూ! గంగానందనా యంటివి? ఎవ్వని?

గంగ—గంగాకుమారుని.

పార్వ—గంగాకుమారుఁ డెవ్వఁడు?

గంగ—కుమారుఁడే!

పార్వ—ఏమి? యీషడాననుఁడు నీనందనుఁడా? ఇంత యసత్యమా!

గంగ—సత్యాసత్యముల నిర్ణయింప సర్వసాక్షి సర్వేశ్వరుఁడున్నాఁడు.

పార్వ—ఇందే యున్నాఁడు.

గంగ—అంతట నున్నాఁడు.

పార్వ—వేదాంతము చాలింపుము. నాకుమారుని నీకుమారుఁ డంటివి? ఎట్లు నీతనయుఁడయ్యెనో చెప్పుము.

గంగ—నీకుమారుఁ డెట్లయ్యెనో నీవుచెప్పుము.

నార—(ఆత్మ) ఈవాక్కలహము శాపాలాపముల వఱకు వచ్చు నట్లున్నది నేఁడు విందుమీఁద విందు నారదునకు.

పార్వ—ఓసురాపగా! అవధరింపుము. బృందారకులు శూరపద్మ సింహవక్త్రి తారకులనోంచుటకై కుమారోదయమ్ము గావింపఁ బ్రణతార్తిభంజనుండగు పరమేశ్వరుని బ్రార్థింప మన్నాథుఁడు షడాననంబులతో వ్యక్తంబగు దేహముఁ దాల్చి నిజవామాంకమునధిష్ఠించియున్న నన్ను మోహదృష్టులనవలోకింప నురగాభరణుం డూర్ధ్వరేతస్కుండగుటఁ దన్నిటలోచనమ్ముల నాటింట శుక్లంబు వెడలి మొదట సహస్ర విలయదహన సంకాశమగు తేజమై పిమ్మటఁ గుమారాకృతిం దాల్చినది.

గంగ—నీకంతవఱకే తెలియును. సహస్ర సహస్ర కిరణ ప్రభాభాస్వరము సర్వేశ్వర వీర్యము నీవు భరింపలేకప్పుడు పరువులు వెట్టితివి. అప్పుడు మహాదేవుని యాజ్ఞచే నీయింద్రాదులగు వేల్పులు తద్వీర్యము నన్ను భరింప వేఁడికొని మచ్ఛరవణ ప్రదేశమున విడిచిపోయిరి. నేనును పరమేశ్వరాజ్ఞందలఁదాల్చి యీతేజమును భరించి కుమారాకృతివహించిన తోడనే

యీశ్వరున కర్పించితిని. వింటివా! ఇప్పుడు వాఁడెవఁడు వీఁడాంబికేయుఁడో గాంగేయుఁడో?

పార్వ—ప్రాణనాథా! ఈగంగ చెప్పినదంతయు సత్యమా?

పర—సత్యము.

పార్వ—సత్యమా! ఆహా! ఇంతయు సత్యమా? ఈకుమారుఁడు గంగానందనుఁ డనుటయుఁ సత్యమా?

పర—నీనందనుఁ డనుటయు సత్యమే.

పార్వ—(వినిపించుకొనక క్రోధావేశముతో) ఆ! దేవతలేయిపనిఁ గావించిరి. దుర్మార్గులారా! బర్హిర్ముఖులారా! దుర్గర్వాతిరేకంబున నేధరింపఁదగిన దివ్య తేజము సురనదీ శరవణ ప్రదేశంబున విడిచి నాకింత యపకృతి గావింతురా? మీరింక నన పత్యులయ్యెదరు గాక. మఱియు మీసకలైశ్వర్యములు సకల వస్తుజాతములు, దుగ్ధవారాశిలోఁ బడుఁగాక.

ఇంద్రాదులు—(హాహాకారముల నొనర్చుచున్నారు)

గంగా—హిమశైలాత్మజా! ఇదియే మన్యాయము?

గీ. ఈశ్వరుని తేజమపుడు భరింపలేక
యిపుడు బృందారకుల శపియింప దగునె?
ఉట్టిపైనున్న పాలను నేలకఁబోసి
కోనివయిన్ నేలదూఱుట చనునె బేల!

పార్వ—[ఆగ్రహముతో] ఏమే? దుర్మదాంధురాలా! వియద్గంగా! నన్నుఁ బరిహసింతువా?

మ. హర జూటాగ్రమునందు నుందునని గర్వాంధ్యమ్మునం జేసి నీ
బరిహాసం బొనరింతె విశ్వజననిన్ ఫాలాక్షు సర్వాంగి, వి
స్ఫుర దీశాన శిఖాగ్రముకొ దొఱఁగుమా! క్షోణీస్థలంబును భూ
సురవంశమ్మునఁ బుట్టువాడుమ వియచ్ఛ్రోతస్వినీ! దుర్మతీ!

గంగ—ఏమే! పాపకర్మురాల! పర్వత పుత్త్రి! ఈమాత్రమునకే నన్నిట్లు శపింతువా?

మ. హరు నర్ధాంగమునందు నుంటినని గర్వాంధ్యమ్మునం జేసి నేఁ
బరిహాసం బొనరించినంతటనె శాపం బీగతిం బెట్టెదే!
హరు సామేను దొలంగుమా! జగతిపై నావిర్భవం బందుమా!
పరుఁ జేపట్టక వీరకాంతవగుచున్ వర్తింపుమా! దుర్మతీ!

పర—కాంతామణులారా! మీ కెంతటి యహంకృతి? ఈమాత్రమున కింత లేసి శాపములఁ బెట్టికొంటిరి.

సీ. ఏది యెవ్వరిది లే దిందు, మదీయమ్మ
సకలంబునుం గూడ సకియలార!
మీ తనువుం దుది మీది గాదన నింక
మీ తనూజుఁ డెవండు మెలఁతలార!
నిక్కంబు గన్గొన నిక్కుమారుని మీరు
కడుపునఁ గంటిరా పడఁతులార!
ఇంతమాత్రమునకు నింత యహంకార
మూనుట యేటికి నువిదలార!

గీ. కర్మఫలము నందక యుండఁ గాదుగాన
అనుభవింపుఁడు మర్త్యత్వ మతివలార!
చేసికొన్నట్టివారికిఁ జేసికొన్న
యంత యను మాట తప్పునే కాంతలార!

గంగ, పార్వ—సర్వేశ్వర! మా శాపములఁ గ్రమ్మఱింపవీలు లేదా?

పర—ఫల మనుభవింపవలసినదే.

పార్వ—దేవదేవ! పోనిమ్ము. మర్త్యజన్మంబున వీరకాంతనయ్యుఁ దుట్టతుది నీయనుగ్రహమునకుఁ బాత్రురాలనై నిన్నుఁ జేరునట్లు శాపాంత మనుగ్రహింపుము.

గంగా—మహాత్మా! నేనుగూడ మర్త్యజన్మంబున శివభక్తురాలనై తరించునట్లు శాపాంతము కృపసేయుము

పర—మంచిది. పార్వతీ! నీవు మహీతలంబున మధురాధీశ్వరుండగు మలయధ్వజునకుఁ గొమరితవై జన్మించి వరునిఁ జేపట్టక వీర కాంతవై వీరవిహారము గావించుచు నొక దానవుని కారణంబున మత్సన్నిధిం జేరి శాప మోచితురాలవయ్యెదవు. గంగా! నీవు భూలోకంబున శివదేవుండను భూదేవునకు జన్మించి చిన్న తనముననే శివభక్తురాలవై మర్త్యత్వమును బాసెదవు. భగీరథుండను నొకరాజు కారణంబునఁ గ్రమ్మఱ నాజటాజూటము నలంకరింతువు. అప్పుడే పార్వతియు నాయర్ధాంగము నలంకరింపఁగలదు.

గంగా, పార్వ—అనుగ్రహింపఁబడితిమి.

ఇంద్రు—మహాత్మా! మాయఖిలైశ్వర్యములు మా నిఖల వస్తుజాతములుఁ క్షీరాంభోధిఁ బడునట్లీ తల్లిశపించినది. మాకు శాపాంతము దయసేయరా?

పర—దేవేంద్రా! ఆలకింపుము.

ఉ. కవ్వముసేసి మందరము కవ్వపుఁద్రాటిఁగాఁ జేసి శేషుఁగా
కవ్వపుమట్టుగాఁ జలిపి కచ్ఛపరాజుఁ బయఃపయోనిధిన్
మవ్వపువేడ్కతో సుర లమర్త్యులు నిర్భరబాహుదర్పముల్
నివ్వటిలంగఁ ద్రచ్చుఁడు జనించు సమస్త సువస్తుసంపదల్.

ఇంద్రాదు—అనుగ్రహింపఁబడితిమి (దివ్యులు నిష్క్రమింతురు)

నార—[స్వ] ఇంద్రుఁడు పార్వతీదేవియునపత్యులయ్యెదరుగాక యని శపించినది మఱచిపోయి దచ్చాపాంతము వేఁడికొనఁడయ్యెను. ఇంతకు వేల్పులనపత్యులు గావలసిన కర్మమున్నది.

పర—కుమారులారా! రండు [కుమారులతో నిష్క్రమింతురు]

నార — జగన్మాతలార! నాకు సెలవొసంగెదరా?

గంగ — బ్రహ్మర్షిచంద్రా! మాకెట్టి కర్మము పట్టినది.

నార — ఇరువురును దొందరపడితిరమ్మా,

గంగా, పార్వ — సత్యము, సత్యము.

పార్వ — కాని నారదా! మా వాక్కలహము పరమేశ్వరుఁడు దగ్గఱ నుండియే యాలకించుచుండెఁగదా? ఆయనకొంచెము కలిగించుకొన్నచో,

గంగ — ఇంతవఱకు వచ్చునది కాదు.

నార — అమ్మా! ఇప్పుడాయన దగ్గఱనుండియే యాలకించి యూరకుండెనంటివి. ఆసర్వమయుండు సర్వకాల సర్వావస్థలయందు సర్వప్రాణికోటులయందు నుండును.

గీ. సాక్షిమాత్రుండైయుండు సకలమందు
ఫలమొసఁగుఁ బ్రాణులకుఁగర్మములనుబట్టి
చెడుగుఁ జేయకుంచుకో మంచిఁ జేయుమంచు
విశ్వపతి చెప్పఁడెవరికి వీఁపుదట్టి

గీ. మంచిచెడ్డలు సెప్పి చేయించునేని
కర్మఫలమంద నీసుఁడే కర్తగాఁడె
నడుమఁ బాత్రలకతఁడడ్డు నడువనేని
ఆతఁడాడించు నాటకం బాఁగిపోదె.

అమ్మా! సెలవు. [అందఱు నిష్క్రమింతురు).

తృతీయ రంగము.

ప్రదేశము — మందిరము.

ప్రవేశము — జంబుకాస్యుఁడు

జంబు — అయ్యో! దేవుఁడా! దేవుఁడా! ఎంతటికర్మము తటస్థించినది.

శశిముఖి —(ప్రవేశించి) జంబుకాస్య! నల్లమందు మోతాదెక్కువైనదా? కప్పను దిన్న పామువలెఁ గదలలేక పిలిచినచోటనే పిలిచి యేమో గొణుగుకొనుచుంటివి.

జంబు—ప్రియసఖి! శశముఖి! క్షీరసాగరమథనమును గూర్చి చింత పడుచుంటిని.

శశ—ఏమని?

జంబు—పార్వతీదేవి శాపమున దేవవేశ్యలతోఁ బాటు నారసికతగూడ పాలసంద్రమునఁ బడిపోయినది గాదా?

శశ—ఏమి? ఆవేల్పుఁదొత్తులలో నీతోఁ దుల్యమైన దున్నదా యేమి?

జంబు—ఛీ! ఛీ! నీపాదములతోడు. పోఁతపోసిన బంగారపు బొమ్మవు నీవుండఁగా నాకింకొకతె యెందులకే? నీకుఁ జెప్పలేదు గాఁబోలు? నాపెండ్లము గతించిన సంగతివిని నారసికత్వమును, నాసంపాదనను, నాప్రతిష్ఠను బాగుగా నెఱింగినదగుటచే నాకలోకవారాంగనలలోఁ బేరువడిన రంభ పరువెత్తికొనివచ్చి నాపాదములపైఁబడఁగా నప్పటికి నాకన్ను నీమీఁదఁబడి దానిఁబట్టి యెడమకాలితోఁ దన్ని నెట్టితిని— ఇట్టి నేను—

శశ—మఱి నీచింత యేమి?

జంబు—ఓసీ! ఆతల్లు లుండఁబట్టి మంత్రముననో తంత్రముననో నయముననో భయముననో యెవతెనో యొకతెను దార్చి మన కాపురము గడపుచుంటిని. ఇప్పుడేమున్నది? ఆయన మంచము మీఁదికి ముండలేదు. మన కంచములోనికిఁ దిండిలేదు.

శశ—పాలకడలిం దరుచుటకుఁ బ్రయత్నము జరుగుచున్నదిగదా?

జంబు—ఏమి ప్రయత్నము— ఆదిలోనే హంసపాదన్నట్లు కవ్వము సేయవలసిన మందరాచలముఁ గొనివచ్చుటకుఁబోయిన సమస్త సురాసురులు దానిఁ గదలించుటకే యశక్తులైరి.

శశ—ఇంకను గదలించుటయేమి? గోవిందుఁడు దానిఁ బెకలించి రక్కసులతోఁడను వేల్పులతోఁడను మోయించుకొని దుగ్ధాంబుధితీరమునకుఁ బోవుచున్నాఁడని రాక్షసులందఱు నచ్చటకుఁ బోవఁ బరువులువెట్టుచున్నారు.

జంబు—ఏమి? మందరాద్రిని మాధవుఁడు పెకలించినాఁడా? ఓరి వీని సిగ దఱుగ- మొన్నటియుద్ధమున వీఁడు నన్నుఁజూచి పిల్లింజూచి పరుగిడు నెలుకవలెఁ బాఱిపోయినాఁడే. ఇంతలో నంతటి సమర్థుఁ డెట్లయ్యెనబ్బా!

శశ—ఊఁ- గచ్చులకేమిగాని కడలి దరికిఁ బోయెదవా?

జంబు—పోకున్న నెట్లు? నాచేయిఁబడకున్న నాకార్యము గట్టెక్కఁ గలదా?

శశ—సరి. పోయెదవు. పోయి యేమి తెచ్చెదవు?

జంబు—విను. మనము కుత్తుకబంటి ద్రావుట కమృతము- మన దొడ్డిలో నాటుటకు పారిజాతవృక్షము- మనకుఁ బాడికి వేల్పుటావు- మనము సాయంసమయముల నదీతీరములకు విహారార్థమై పోవ నెక్కుటకు వెల్లయేనుఁగు.

శశ—నీమొగము నామొగము. అవి యన్నియు నీవెట్లు తేఁగలవు?

జంబు—ఏమే! భీషణసార్వభౌముని దార్పుడు గాఁడు—కాదు-చెలికాఁడెంతకుఁ జాలఁడు.

శశ—వానిమాట నటుండనీ. ముఖ్యముగ నీవు గొనిరావలసినవి విను. కడలిం దరుచునప్పు డందున్న నత్తలు, పీతలు, చేపలు నీటిగుల్లలు బయటఁబడునుగదా? వానిలో నీవెన్ని మోయఁ గలవో యన్నిఁటిని మూటఁగట్టుకొని రమ్ము.

జంబు—ఓసీ! నాయంతటివాఁడు మూటఁ మోసికొనివచ్చుట యవమానకరము గాదా?

శశ — ముండలఁ దీసికొనివచ్చుట గాదు గాబోలు— పోని నేను వచ్చి తెచ్చుకొనెదనులే.

జాంబు — ఆ! ఆ! నీవా! కోడెల మందలోనికి వచ్చిన కూఁబెయ్య నట్టు లంతమంది మగవారిలోనికి వచ్చిన నాఁడుదాని బ్రదుక నిత్తురా! వలదు వలదు. నేనే మోసికొనివత్తునులే.

శశ — సంతోషము. తెచ్చితివా! ముద్దులు— లేనిచో గ్రుద్దులు నడువును.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

చతుర్థరంగము.

ప్రదేశము — క్షీరసాగరతీరము.

ప్రవేశము.

మందరాచలమునకుఁ దరిత్రాడుగా గట్టఁబడిన శేషుని తలవంక దైత్యులు, తోఁకవంక వేల్పులు నిలిచియుందురు.

భీషణుఁడు, రాహుకేతువులు, జంబుకాస్యుఁడు మఱికొందఱు

ఇంద్రుఁడు, సూర్యచంద్రులు మఱికొందఱు.

(ఒకప్రక్క నారదుఁడు నిలిచియుండును.)

భీష — ఓపాకారి ప్రముఖ బర్హిర్ముఖులారా! దుగ్ధపాథోరాశి మంథన ప్రారంభమున సర్వపూర్వ సుపర్వకోటుల పక్షమున నేను మీకుఁ దెలియఁబఱచుచున్న విషయము నాకర్ణింపుఁడు.

చ. త్రిదశచయంబులోలె నరుదెంచిరి దానవులెల్ల నంబురా
శిఁ దరువ నీశ్వరాజ్ఞ, నిటఁ జేకుఱు సర్వసువస్తుసంపదల్
త్రిదశులు నేముఁ బంచికొని తీరవలెన్ గజము, యేఱుదాఁటి తె
ప్పఁదగులఁబెట్టువారలు సుపర్వులుగావున ముందెచెప్పితిన్॥

రాహు — సరిగాఁ బంచియీయనిచో మీకును మాకును యుద్ధము సిద్ధము.

కేతు—అంత్యనిష్ఠురముకన్న నాదినిష్ఠురము మంచిదిగదా?

ఇంద్రు—(దేవతల యంగీకారమునకు దేవతలవంకఁ జూచుచుండును. వేల్పు లంగీకారముఁ దెలుపువట్లు తలలాడించుచుందురు)

జంబు—(అపవారించి) భీమణసార్వభౌమా! నీవింకొక సంగతిఁ జెప్ప మఱచితివి. పాలకడలిం ద్రచ్చుటవలన బయటఁబడు సమస్త జలచరములు దైత్యుల సొత్తేకాని యమరులవి గావని చెప్ప వలయును.

భీమ—(అపవారించి) ఛీ! మూర్ఖుఁడా! అవి వారికెందులకురా?

రాహు—(అపవారించి) దానవేశ్వర! అమృతముఁ ద్రావుటవలన నీ ముండకొడుకులు చిరకాలజీవులగుచున్నారు. వీరి కన్నొ ఆంగి యమృతకుంభమును మన మెల్లైన నపహరింపవలయును

జంబు—(అపవారించి) ఇంకొకమాట! బందెలదొడ్డికిఁ బశువులఁదోలి కొనిపోయినట్లు వేల్పుదొత్తుల నందఱ మన వీటికిఁ దోలుకొని పోవలయును.

భీమ—(అపవారించి) మంచియాలోచనము.

ఇంద్రు—ఓదైత్యేశ్వరా! త్రయస్త్రింశత్కోటి దేవతలపక్షమున నేను నీ తెలియఁజేసిన విషయమున కంగీకారము దెలుపుచున్నాఁ డను. కార్యారంభమునకు గడంగుఁడు.

భీమ—మథింపుఁడంభోరాశిని మథింపుఁడు.

(సురాసురులు దరుచుచున్నారు)

నార—మేలు! మేలు.

ఉ. బంతులుదీఱి దైత్యులు సుపర్వులు నట్టిటుసేరి, వారిధిం
బంతమెలర్పఁ దర్వ దిగిభంబుల కర్ణములంబగిల్చె దు
ర్దాంత ఘుమంఘుమధ్వనులు, దాఁకెవధమ్ముఁబయ స్తరంగముల్
గంతులువెట్టెమగ్గులు జగంబులమ్రింగెడుచాయ దిక్కులన్.

జంబు—(అపవారించి) ఓరీ రాహుకేతువులారా! పాముతోఁ గబ్బ
కొన్న పదువుపోవునని శిరమువంక నిలిచితి రిప్పుడు ప్రాణమే
పోవునట్లున్నది. విషవాయువు వచ్చుచున్నది. విషముగ్రక్కు
చున్నాఁడు శేషుఁడు.

కేతు—(అప) నోరుమూసికొనుము. ఏదిరా ?

రావు—[అప] విసపుగాలి వీచుచున్నట్టులేయున్నదిరా? ఊ! ఊ!

నార—ఓహో! యిదియేమి? పాథోనిధి గర్భమున బడబానల
ముద్భవించుచున్నట్లున్నది.

భీమ—అహో! కాలకూటము!

చ. బుడబుడమంచు నబ్ధి జల ♦ పూరముఁ బిట్టుడుకంగ డంగెఁ గ్రా
గెడు నెసరట్లు, గ్రొంబొగలు ♦ గీల్కొనె వీచులఁ జీకటుల్ బలెన్
మిడుసరి మి త్తిలోకముల ♦ మ్రింగఁగఁ జాఁచిన నాల్కలోయనన్
బొడమెను గీలముల్ గడలి ♦ బుట్టె విసంబదె కాలమూర్తియై
ఆపన్నప్రసన్నా! పన్నగాభరణ! రక్షింపుము.

(అని హాహా కారములు సేయుచు సురాసురులు పర్వులు వెట్టుచున్నారు)

[నేపథ్యమున]

భయపడకుఁడు. భయపడకుఁడు.

నార—గీ. అదె! త్రిలోకరక్షాదక్ష ♦ మైన బాహు
వెత్తి భయపడ కుండంచు ♦ నేఁగుదెంచు
చున్నవాఁడు లోకమ్ముల ♦ గన్నవాఁడు
సంశ్రితావనమూర్తి శ్రీ ♦ సాంబమూర్తి.

(పరమేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించి హాలాహలపాన మొనర్చుచున్నాఁడు)

ఇంద్రు—ఆహాహా!

గీ. భక్తకోటి యాపద మ్రింగు ♦ భవ్యమూర్తి
గుటుకుమని మ్రింగినాఁడదే ♦ కటికివిసము-

గిరిశ కంఠాభరణమయ్యె గరళ మదిగో!
నీలరత్నశలాకయుం బోలె నహహా॥

అందఱు—జయా! సంశ్రితార్తిభంజనా! జయా! హాలాహలపినీల కంఠా! జయా—

అనుబంధము 5.

పర—క్షీరవార్ధినిఁ దిరుగ మథింపుఁడు. నిర్విఘ్నమ్ముగ సర్వవస్తువులు సంభవింపఁగలవు.

[అంతర్ధానము]

(తిరుగ మథించుచున్నారు)

రాహు—అదిగో! లక్ష్మీదేవి- దాని హరిఁ గైకొనుచున్నాఁడు.

కేతు—అవిగో! ఐరావణోచ్చైశ్శ్రవంబులు వాని నింద్రుఁడు గైకొనుచున్నాఁడు.

జంబు—అప్సరసలు! అప్సరసలు! వీఁడెవ్వఁడమృతకుంభముఁబట్టికొని?

భీమ—ధన్వంతరి, వానిఁబట్టికొనుఁడు.

రాక్ష—పోనీకుఁడు.

భీమ—(అమృతకుంభమును లాగికొనుచునాఁడు)

(సురాసురులు యుద్ధముసేయఁదలపడుచున్నారు)

నార—బలే! బలే! విష్ణుదేవుఁడు దైత్యుల వంచించుటకు మోహినియై వచ్చుచున్నాఁడు

మోహి—[ఆకసమునుండి దిగుటనభినయించుచుఁ బ్రవేశించుచున్నది]

[ఇంద్రాదులు భీమణాదులు మోహినింజూచి యాశ్చర్యపడుచు నిశ్చేష్టులగుచున్నారు)

మోహిని—[హావభావముల నందఱనులికించుచు]

చ. కలహము మానుఁడీ సురలు, క్రౌర్యమువీడుఁడు దైత్యపుంగవుల్
దలపఁగ మీరలన్నలును దమ్ములు, మీరలు మిమ్ముఁజంపుకోఁ

దలపడనేల? మీకు నిట కే ధర్మము సెప్పెడువారు లేరొకో?
వలదుడుగుండు భండనము, కే ప్రార్థన సేసెద మీకు మ్రొక్కెదన్.

అందఱు—వలదు, వలదు, ఓమా పాలిటి మోహినీదేవతా! నీకే మేము మ్రొక్కెదము.

(అందఱు సాష్టాంగపడుచున్నారు]

భీమ—

కం॥ ఆకృతిఁ గాంచెను సత్యము?
చేకొనెనో రూపు మూర్తిఁ? కే జేడియతనముగా
గైకొనియెనొకో ధర్మము?
గాకీకల్యాణమూర్తి కే గలదే యెందున్॥

ఓ సురాసురకోటులార! ఈ త్రిజగన్మోహిని మనగోత్రకలహంబు మాన్పుటకు సాక్షాత్కరించిన మనపాలిటి దేవత. ఈముద్దులగుమ్మ యెట్లు సెప్పిన నట్లు మన మందఱము విందము.

దేవ, రాక్ష—మాకిది సమ్మతము. మాకిది సమ్మతము.

భీమ—ఓకల్యాణీ! ఓత్రిలోకమోహినీ! ఉభయవాదుల పక్షమున నేనీ సుధాకలశమును నీముద్దుకేల నిడుచున్నాఁడను. నీవు వీరికిఁ బ్రియురాలవుగావు. మాకుఁ బ్రియురాలవు గాకపోవు. నీ వాగమృతంబును మాకర్ణపుటంబులకు, నీ లావణ్యసుధారసమును మా నేత్రంబులకుఁ బక్షపాతము లేక పంచిపెట్టినట్లే యీ యమృతరసమునుగూడ మాకందఱకు సంపూర్ణానుగ్రహముతోఁబంచిపెట్టుము. (అమృతకుంభము నిచ్చుచున్నాఁడు.)

మోహి—[సంశయించుచుఁ జేకొని] ఓరసికాగ్రణులారా! ఓపురుషసింహములారా!

ఉ॰ ఇంతకు నిట్టిపంపకము కే లేనొనరించియెఱుంగ, బేల న
న్నింతటి కార్యమందుఁ దగ కే వే నియమించుట? పెద్దవారు మీ

యంతటివారిమాట నెటు కెక్కట కాదన? నేమి సేయుదుఁ
బంతునుగాక యీసుధను కంతులు రెండుగఁ గూరుచుండరే.

అందఱు—ధన్యులము. ధన్యులము.

[వేల్పులందఱొకపంక్తిగాను, రక్కసులందఱొకపంక్తిగాను కూర్చుందురు]

మోహి—(హావభావవిలాసములతో తథ్య మిథ్యా సుధారసములు సురాసురులకుఁ బోయుచున్నది)

చంద్రు—[సూర్యునితో] అగ్రజా! ఇది మాయాకాంతకాదుగదా?

సూర్య—[చంద్రునితో] విష్ణుదేవుఁడు.

రాహు—[కేతువుతో] ఇది దేవతలకుఁబోయు నమృత మొకతీరుగాను, మనవారికి వడ్డించు నమృత మొక తీరుగాను గనఁబడుచున్నది. మనము వారి పంక్తిఁ గూర్చుందము.

కేతువు—మంచిది. [ఇరువురు లేచి వేల్పుల పంక్తిం గూర్చుందురు]

మోహి—(రాహుకేతువుల కమృతముపోయుచుండును)

సూర్య / చంద్రు } వారిపువురును రాహు కేతువులు'

మోహి—(చక్రమున వారిరువురి కంఠములఁ దెగవ్రేయును.)

భీషణాదు—[భయసంభ్రమములతోఁ బాఱిపోవుదురు. ఇంద్రాదులు వారివెంటఁబడుదురు. మోహిని యంతర్ధానమగును]

నార—ఏమి చిత్రనాటకము! ....ఆహా!

మ. అలివేణీమణి లక్ష్మినిష్ణునకు, న య్యైరావణోచ్చైశ్శ్రవం
బులుఁ బాకారికి, వేల్పుమూఁకకమృతం బుఁ, నాగవల్లీదళం
బులు క్షోణీప్రజకిచ్చి, నిర్భర దయాంభోరాశియై, దాహాలా
హాలముంగైకొనఁజాలు నట్టి దాతకి వెజోహారుల్ జగన్నేతకుఁ

[నిష్క్రమించును]

—०००—

శివలీల.

తృతీయాంకము.

ప్రథమ రంగము.

ప్రదేశము—శశిముఖి యిల్లు.

ప్రవేశము— జంబుకాస్యుఁడు.

జంబు—(ఆత్మగతము) ఉద్యోగం పురుషలక్షణమ్. తార్పుడుతనము మాత్ర ముద్యోగము కాదా? అందును వారికా వీరికా? భీమణదానవసార్వభౌమునికి.

శశముఖి—(ప్రవేశించి) జంబుకాస్య! కవిత్వపుఁ బిచ్చి పట్టినవానికిఁ బలె నీకెప్పుడు గొణుగుడు రోగమే!

జంబు—గొణుగుడు గాదే. నాకిప్పు డొక ధర్మసందేహము గలిగినది.

శశ—ఏమది?

జంబు—తార్పుగానితన ముద్యోగ మగునా కాదా? అందు గౌరవ మున్నదా లేదా యని.

శశ—లేకేమి? రాజుగారి ప్రక్క నెత్తువానికే గౌరవమున్నప్పుడు రాజుగారి ప్రక్కలోనికి పడుపుఁబడఁతుల సమకూర్పువానికి గౌరవము లేకుండునా? ఆఁ! తేఁ తార్పుగానికి గౌరవమే! తార్పుగాని తొత్తునకు గౌరవమే! కాని నాలుగైదు దినముల కైన నేకాదశీవ్రతము తప్పదు.

జంబు—చీ! చీ! మానవపశువుల కుండఁదగిన యేకాదశీవ్రతము దానవకేసరుల కెక్కడిదే?

శశ—వ్రతములేదుగాని వ్రతవిధానము మాత్రమున్నది.

జంబు—అదేమి?

శశ—ఉపవాసము. ప్రభువుగారి పట్టెమంచము మీఁదికొక పడుపు ముండ యెక్కినఁగాని మనకుండ ప్రాయినెక్కదుగదా?

జంబు—దానికెవరేమిసేయుదురు? నీకు గంటకు కాయ సారాకావల యును. నాకు గంటకు తులము నల్లమందు గావలెను. ఎంత సంపాదించిన నిందులకే సరిపోవుచున్నది.

శశ—ఇంత కిట్టి నీచవృత్తివలన సంపాదించిన ధనమున కభివృద్ధి యుండదంట కాదా?

జంబు—ఎవరన్నారు దేవయ్యలు? అన్యాయార్జితధనమునకే యభి వృద్ధి యెక్కువ. పెంటమీఁదఁ బుట్టిన చెట్టే బాగుగా పెరు గును గాదా? ఊ— మాటలతో నేమి? చూతువుగాని ఇప్పటి నాసంకల్పము నెఱవేఱినీ— ప్రభువుగారు పదివేల టంకములు బహుమాన మిచ్చుట కొప్పుకొన్నారు. అప్పుడు మూఁడు పువ్వు లాఱు పిందెలు గాయింతును.

శశ—ఏమా సంకల్పము?

జంబు—మానవకాంతలలో మనప్రభువుగారికిఁ బనికివచ్చు మదవతీ మణుల వెదకివచ్చుటకు నేనీనడుమ భూలోకమునకుఁ బోయి యుంటినిగదా? అప్పుడు రంభాదులకన్న చక్కనిచుక్క, మల యధ్వజుని పుత్త్రిక మీనాక్షియను చకోరాక్షి నాకంటఁ బడినది.

శశ—చూచి యూరకెంపులకుఁ దిరిగి వచ్చితివి? మచ్చుమందుఁ జల్లి యెత్తుకొని రాలేక పోయితివా?

జంబు—మచ్చుమందులకు మైమఱచునది గాదది. నిఖిలమంత్ర తంత్ర ముల నెఱింగిన నెఱజాణ. అది దిగ్విజయముసేసి మధురానగ

రము రాజధానిగా భూలోకము నేకాతపవారణముగఁ బరి
పాలించుచున్నది.

శశ—ఏమి? వంటయింటిలోఁ గరిటెఁబట్టుకొని తిరుగవలసిన వనిత
కత్తిఁబట్టికొని కదనరంగమున కెక్కి దిగ్విజయముసేసి ప్రభు
త్వముసేయు చున్నదా? ఆహా! మాస్త్రీజాతి కెంత కీర్తిదెచ్చు
చున్నది? మహిషాసుర మర్దనియగు పార్వతి మధురాధీశుని తన
యమై జన్మింప లేదుగదా?

జంబు—ఏమో? లోకమునఁ గొందఱు గంగాదేవి శాపమ్మునఁ
బార్వతి మలయధ్వజుని తనూజమై జననమందినదని చెప్పు
కొనుచున్నారు.

శశ—అట్టిదానిని నీవెట్లు గొనిరాఁగలవు.

జంబు—నేనుదానినిగొని రానక్కఱలేదు. దానికింతకు వివాహము
గాలేదు. మదనసదృశమూర్తియగు మన మహారాజును గన్ను
లతోఁ జూచుటయే తడవుగ నదివలచి మీఁదఁ బడునని నా
నమ్మకము. ఒకవేళ నట్లుగాకున్నను మహావీరాగ్రేసరుఁడు
మన ఱేఁడు బలిమినైన దానిఁ బరిగ్రహింపఁ గలఁడు. నేఁడే
మాయిరువురి ప్రయాణము.

శశ—ఈప్రయాణము యమపురికిఁగాదుగదా? అది మీయిద్దర
మింగునేమో?

జంబు—ఏడ్చినది.

శశ—అదియేమ్పుట యేమోగాని నీవు చచ్చినచో నీప్రాణాలకుఁబడి
నేనేడ్వవలసివచ్చును.

జంబు—ఓసీ! నేను జచ్చినచో నీవు ముండమోయవలసి వచ్చునని
దిగులుపడుచుంటివా? భయము లేదు. జగదేకవీరుఁడగు భీషణ
దానవేశ్వరుని దండనున్న నాదండకు వచ్చుటకు మృత్యు
దేవతకూడ భీతిల్లును.

శశ—నీ మొగము! ముండమోయుటయేమి? వేశ్యలము నిత్యసువాసినులము గామా?

జంబు—ఆ! ఆ! ఏమే? నేను జచ్చిన నీవు ముండమోయవా? అయ్యయ్యో! కులమువిడిచి, గోత్రము విడిచి, మంచివిడిచి, మర్యాదవిడిచి, యింతకాలమునుండి నిన్నుఁ బోషించుచున్న నేనుజచ్చుటయు నీవు నిత్యసువాసినీత్వమును వెలుఁగఁ బెట్టుకొనుటయునా?

శశ—మిడుకకు, జంబుకాస్య! నీవేముండవోయని యట్లంటిని గాని వేఱుకాదు. ఇదిగో! విను, నీవునిజముగాఁ జచ్చిన నాగాజులు పగులఁగొట్టుకొందును. ఊఁ. నానుదుటిబొట్టు జెఱుపుకొందును. ఊఁ. నాపుస్తెపుటుక్కున ద్రెంచుకొందును. ఇప్పుడెందులకు? నీవుచావఁగనే నేనెట్లు ముండమోయుదునో నీవే ప్రత్యక్షముగా నీరెండుకన్నులతోఁ జూడఁగలవు.

జంబు—చూచుచు నూరకుందునా? ఎంతమహాపతివ్రతవేయనియెగిరి నీచెక్కుల నిట్టెముద్దాడనా?

శశ—ముండమోయుటతోఁ దృప్తినొందుదుననుకొంటివా? సహగమనముఁగూడఁ గావింపనా?

జంబు—ఆ! సహగమనమా? అమ్మబాబు! వలదు వలదు, నీవు సహగమనము సేసిన నేఁజూచి బ్రదికియుండఁ గలనా? నాప్రాణ మెగిరిపోదా? వలదు వలదు.

శశ—ఊఁ! నేఁజేయకమాన.

జంబు—వలదు వలదు. బ్రతిమిలాడుకొందును. పాదములఁబట్టికొందును. నీవు త్రాగినంత సారాయము బోయింతును.

శశ—ఇప్పుడు పోయింతువా?

జంబు—ఆ! పద, పానమందిరమునకుపద (పరిక్రమించుచున్నాఁడు) అమ్మా! ఇప్పటికి నాప్రాణము కుదుటఁ బడినది. [నిష్క్ర—]

ద్వితీయ రంగము.

ప్రదేశము—సభామందిరము.

ప్రవేశము—మీనాక్షి.

మీనా—(ఆత్మగతము) నెలఁతల కింత సంస్త్రీంశ భావము తగదని కొంద ఱందురు. పురుషులకుఁ దగినప్పుడు పొలఁతుల కేల తగదో? సకలకారణుఁడు సర్వేశ్వరుఁడు సైతము సంవర్త సమయమునఁ బ్రాణిహింసకుఁ బాల్పడఁడా? ఆలోకేసున కదియు నొక క్రీడయుందురుగాదా? కావున నిజబాహాబల ప్రదర్శనము దోషరహితము. నిత్యానంద రసైకాశ్రయము మఱి పరబ్రహ్మాత్మకము కాని నాసమీక కాంక్ష కంతమే గన్పింపదేమి?

ఉ. చేసితిఁ బెక్కుయుద్ధములు, సేసితి స్నానము రక్తవార్ధులన్,
గోసితి మత్తవైరిభట కోటుల గొంతులు గుట్టలేర్పడన్
వేసితి నీసుకంఠమున వీరశిరస్సుమమాలికావలుల్,
వేసర దింతకున్ మనము విక్రమకేళి కొకింత యేనియున్.

(ప్రవేశము సేవకుఁడు)

సేవ—మహారాజ్ఞీమణి! భీమణ దనుజేశ్వరుండఁట మీదర్శనమునకు వచ్చి ద్వారము కడనిలిచి యున్నాఁడు.

మీనా—ఏమి? భీమణ దనుజేశ్వరుఁడా? దిగ్విజయము గావించి నప్పుడు వీనిపేరు వినలేదే? వీఁడు పాతాళలోకేశ్వరుఁడేమో? నాకత్తి త్రుప్పువదలింప వచ్చినాఁడేమో? ఓరీ! సంగరాభిలాషమున వచ్చిన వాఁడగునో కాఁడో తెలిసికొని సమరేచ్ఛఁ జనుదెంచిన వాఁడగునేని లోనికిం గొనిరమ్ము

సేవ—(నిష్క్రమించి భీమణజంబుకాస్యులతోఁ బ్రవేశించును)

జంబు—[అపవారించి] సార్వభౌమా! ఆయంబుజాక్షియే మీనాక్షి. చూడుము. వాలుఁగన్నులతో దివ్యకల్యాణ మంగళ మోహన మూర్తివగు నిన్ను మోహదృష్టుల నెట్లవలోకించు చున్నదో?

భీమ—[అపవారించి] ఓరీ! నీవు పొరపడు చుంటివి అవి మోహదృష్టులు గావు. సంగరదాహదృష్టులు, మఱి, యీ వీరకాంతా శిరోరత్నము శౌర్యమునేగాని సౌందర్యమును మెచ్చునది కాదు. పరికింపు మీమూర్తిని.

గీ. తలఁప శృంగారరసగర్భి ♦ తంబకాక
వీరరస సముల్లసితమీ ♦ వెలఁదిమూర్తి!
భుజగవేష్టిత చందన ♦ భూజ, మింతి
భామినీరూప మృత్యుదే ♦ వత నిజంబు.

మీనా—ఓరీ యెవ్వఁడవునీవు?

జంబు—(ఆత్మగతము) వ్యాపారము చాలపెళుసుగా నుండునట్లున్నది (ప్ర) ఓలోకేశ్వరీ! ఈమహామహుఁడుపాతాళ లోకేశ్వరుఁడు.

భీమ—ఓభువనమోహినీ! నేనెవ్వఁడనో వాకొనుచున్నాఁడ నవధరింపుము.

సీ. ఎవ్వానిపేర్విన్న ♦ నీరేడులోకముల్
గడగడనే ప్రొద్దు ♦ వడఁకిపోవు?
పాకశాసనపాశి ♦ పావకప్రముఖ ది
క్పాలురెవ్వానికి ♦ పాదభక్తు?
లభిరామకేళి హ ♦ ర్మ్యంబు లెవ్వానికి
సంగ్రామరంగముల్ ♦ సంతతమ్ము
ఏవీరుమేనర ♦ మేశు భీకరచక్ర
ధార నీలోత్పల ♦ ధారయయ్యె?

గీ. అప్సరస్త్రీ సహస్రంబు । లహరహంబు
సేయునెవనిస్వయంగ్రహా । శ్లేషణంబు ?
వీఁడెవాఁడు మాద్యద్వైరి । భీషణుఁడు
భీషణుండు దానవకుల । భూషణుఁడు.

మీనాక్షి—మేలు! వీరాగ్రణీ! మేలు ! ఇంతటి శూరశిరోమణివి కావుననే మృత్యుదేవతాకరాళ వదనమునకుం బాటియగు మత్సన్నిధానమునకు రాసాహసించితివి నినుబోఁటి పోటు బంటుతో నేటికిఁ గలనుసేయు కలిమి గలుగుటకు మామక ప్రాగ్జన్మకృత సుకృత ఫలమే కారణము. సంతోషము.

శా. మత్తారాతి జయాభిలాషకలితా । స్మద్బాహుకండూతి వా
ర్నిస్తోయాకర మేఖలంగలిగితీ । వీనాఁటికిన్, వీరవం
శోత్తంసంబ! బళే! నుతింపఁదగునీ । యుద్ధేచ్ఛ, వాకునివ్వమా!
కత్తింబట్టెదొ ?విల్లువట్టెదవొ? సం । గ్రామమ్ము గావింపఁగన్.

భీ—(ఆత్మగతము) తలఁచినట్లే ప్రత్యుత్తరము వచ్చినది అయిన నిట్లనిచూచెద (ప్రకాశము) ఓమధురవాణీ! మధురాప్రభ్వీ !

ఉ. అంటినఁగందు నీయొడలి । నక్కట! యుక్కటికంబు లేకసీ
గంటులు సేయవచ్చిన ను । కర్మ్మఁడఁగాను, నిజంబెఱుంగు వా
ల్గంటి! బిసప్రసూన మృదు । లంబులు మామక బాహువల్లికల్
రెంటిని నుయ్యెలంజలిపి । నిన్నెలమెల్లన నూఁపవచ్చితిన్.

మీ—ఛీ! ఛీ! దానవాకారపశువా! పెద్దపులివోలె జంకులేక బింకముతో నరుగుదెంచి పిటికిపిల్లి యఱపు లఱచుచుంటివేమిరా? చేతనైనచోఁ గత్తివట్టుము. లేనిచో వచ్చినత్రోవఁబట్టుము. అధికప్రసంగము వలదు.

భీష—ఓమధురామీనాక్షీ! పుండ్రేక్షుకోదండుని పూవుదూపులకోడి నీచరణ పల్లవంబులంబడి నేశరణువేఁడరా నీవు కఱకుఁగత్తిని

నన్ను ఖండింప నెంచుట ధర్మమా! ఓకృపామయీ! ఇది యెక్కడి యన్యాయము?

సీ. నీపాణిని గ్రహింప నే నేనపేక్షింప నా
ప్రాణమీవుహరింప నే నాసవడెదె?
నిన్నుఁ గౌఁగిటఁజేర్ప నే నేను వాఛింప నక
గాడుసేర్పఁగనీవు నే కాంక్షవడెదె?
నీమెడఁ బూదండ నే నేనేయ నెంచ నా
మెడనీవు గత్తిని నే నిడఁదలంతె?
నీమోవి తేనియ నే నేఁగ్రోలఁ దలఁప నా
రక్తమీవాన నా నే సక్తివడెదె?

గీ. నిన్నుఁ బూసెజ్జకుందార్ప నే నేఁదలంప
నన్నునీవు చితికిఁదార్ప నే నెన్నెదఁటవె?
ఇంత చెలిమి నేఁగామింప నే నింతనీవు
పగవలతె కాంత! కరుణఁజూ నే పవె! రవంత

మీనా—ఓరీ! కాముకపశువా! స్తోత్రపాఠ శ్రవణా సక్తములుగావు మత్కర్ణంబులు వీరసింహ నాదశ్రవణా సక్తములు లావణ్యావలోకన లోలములుగావు మల్లోచనములు. ప్రతిపక్ష రక్తావలోకన లోలములు. తుచ్ఛకేళీవిహార లాలసముగాదు మన్మానసము, సంతతసంగర కేళీవిహారలాలసము. తెలిసినదా? పూసెజ్జలఁబొరలాడి పొంగునది కాదీ శరీరమంప సెజ్జల వెంపళ్ళ లాడి ప్రియపడునది. పాఱిపొమ్ము. ఇఁక నిలువకిక్కడ. నీయం తఃపురాంగనల చెంతకుఁ బర్వెత్తుకొనిపోయి వారి నడుమఁ గూర్చుండి పాదిక లాడుకొనుము. నిరంతర కాంతాలోలురగు నినుబోఁటి నిర్భాగ్యులు పాయని రోగములతో మంచమెక్కి జనమున కింతింతకృశించి చచ్చి నరక లోకమునకుఁ బోవలసి నదే కాని పిఱికికండలేక మొఱకుబంటులై కత్తివట్టి కదనరం

గను మెట్టి వీరమరణముఁ గాంచి సంతత స్వర్గసౌఖ్యమును గాంచనోచెదరా? ఊఁ! నడువుము. నీబోఁటిపిటికి పంద మొగము జూచుటకు నాకన్నులు సహింపవు.

భీమ—ఓముూఢురాలా! ఈ భీషణాసుర సార్వభౌముని పిఱికిపంద యనియే తలంచుచుంటివా ?

ఉ. నీసుకుమారదేహమును నిష్ఠురహేతిని నొంచ లేకగా
నీసుమకోమలా! వెఱతు నేనిను బోఁటికి బేలబోటికిన్?
కేసరి జంకునే హరిణికిన్? నిలుమాజిఁద్రుటిన్ నిరాయుధన్
జేసెద. నాకవుంగిటకుఁ జిక్కక యేడకుఁబోదొ చూచెదన్.
రా. రా.

మీ—రా. వీరమ్మన్యా! రా! అదిగో! ఆబయలు యుద్ధముసేయు టకుఁ దగినది. అక్కడకుఁ బోవుదము రా.

(మీనాక్షి. భీమణునితో నిష్క్రమించును)

జంబు—అవురవురా! ఇదియెక్కడికాంత! జగజంత!. ఎంత ధైర్యము? నిశ్చయముగ నిదియాఁడుదియేనా! నాటకములో నాఁడువేసము వేసినవానివలె మగవాఁడు కాఁడుగదా? ఏమికర్మమో? ఆనాఁడు విష్ణుదేవుఁడు మోహినియై యమృతమంతయు నసురులకుఁ బోసి మానోట గడ్డకొట్టలేదా! ఇదియట్లే మహారాజును మట్టుపెట్టుట కెవఁడైన వేసినవేషమేమో! అదిగో! గత్తిపోరుజరుగుచున్నది. అయ్యో! అయ్యో! ప్రభువుగారి యొడలంతయు రక్తమయమైనది. ఈమహామారి కొక్కగాయమైనఁ గాలేదు. అయ్యో! అయ్యో! పాఱిపోవుచున్నాఁడు. ఇది వెంటఁబడినది. మహారాజా! మనము కామరూపులముగదా? చిలుకవైపాఱిపొమ్ము ఆహాహా! చిలుకమై పాఱిపోవుచున్నాఁడు ఱేఁడు. ఇఁకబ్రతికినట్లే. ఆహా! ఇదియుఁ గామరూపిణియా! డేగయై వెంటఁబడినది. అయ్యో! ఇఁక నెక్కడిప్రభువు—ఇం

కనెక్కడి ప్రభుత్వము? నేనునొకదోమనో పిట్టనోయై దీనికిఁగనఁబడకుండ వెనుకనరిగి మహారాజు గతియేమగునో చూచిపోయెద.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

తృతీయ రంగము.

ప్రదేశము—కైలాసప్రాంతము.

(ప్రవేశము. రక్తసిక్తాంగుఁడై భీమనుఁడు వడఁకుచు)

హా! దైవమా! నేఁడు నాకు ఘోరమరణము దప్పనట్లున్నది. ఏడకుఁబోయిన నాడకీ వీరకాంత నా క్రీనీడచందమున నను వెంబడించుచునే యున్నది. అక్కటా! పాదాది శిరః పర్యంతము కాయము గాయములతో నిండిపోయినది. చిమ్మన గొట్టములనుండి చిమ్మఁ బడినట్లు గాయములనుండి రుధిరధారా పరంపరలు వెలువడు చున్నవి. దేహమున రక్తముతోఁబాటు శక్తియు క్షీణించుచున్నది. ఏరూపునఁ బ్రాణముల రక్షించుకొందమన్నను నాపాలిఁటి కాళరాత్రి ననువిడువకున్నది.

సీ. నింగిని జిలుకనై ¶ నెగయుచునేఁ బాఱ
    డేగయై వెంటాడెఁ ¶ దీఁగఁబోఁడి
భుజగంబ నైయేను ¶ బొదలలోఁ బర్విడ
    ముంగియై వెంటాడె ¶ ముదితమిన్న
అడవుల హరిణంబు ¶ నైనేను బరువెత్త
    వ్యాఘ్రియై వెంటాడె ¶ వనజగంధి
అంభోధిఁ జర్మను ¶ నైనేను బఱవఁ బె
    న్మీనయి వెంటాడె ¶ మీననేత్ర
గీ. అదిగొ కామినీరూప కృ ¶ తాంతమూర్తి!
    వచ్చుచున్నది నాపాలి ¶ పైఁడిసత్తి

చచ్చెఁగాలి సత్తువ శ్రమ ౯ మెచ్చెనయయొ
యేమిసేయుదు నీశ్వరా! ౯ యెందుఁబోదు?

[ముందునకుఁజూచి] ఆహా! కంతేకాల యశోను ప్రాసము కైలాసము చూపుమేర దూరమునఁ జూపట్టు చున్నది. ఆ రజనశేర ణ్యుఁడు గదాయఖిలేశ్వరుఁడు? ఆయురగా భరణుని చరణంబులఁవాలి నాప్రాణములఁ దక్కించు కొనెదఁగాక.

(పరుగిడుచు నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

(మీనాక్షి కృపాణముచేతఁ దాల్చి రక్తవస్త్రములతోఁ బ్రవేశించును)

మీనా— ఓరీ! పాఱుఁబోతు పసరమా! దానవరూపమశకమా! నామస్మరణమాత్ర సంచలిత చతుర్దశ భువనుండవు గాఁబో లునే? ఆజి నాఁడుదాని కోడి పందతనమ్మున బ్రతుకు జీవుఁడా యని పరువిడు చుంటివేమిరా! నీవుపరువిడిన నీమృత్యువునీతోఁ బరువిడలేదా? నీవుజంకిన నీమృత్యువు జంకునా? నిలువుము. దురాత్మా. నిలువుము.

(నిష్క్ర మిం)

చతుర్థ రంగము.

ప్రదేశము కైలాసము.

(పరమేశ్వరుఁడు ప్రవేశము.)

భీమ—(ప్రవేశించి చేతులు జోడించి)

సీ. విసము నెల్లంగ్రోలి ౯ విశ్వచతుర్దశ
భువనముల్ బ్రోచిన ౯ పుణ్యమూర్తి
కాళరాత్రివదన ౯ గహ్వరంబుననుండి
శైలాదిఁగాచిన ౯ సదయహృదయ!

వ్రజినిరోధించి - వైశ్వానరుఁగుమారు
పాలనంబొనరించు - పావనాత్మ!
యముని గర్వమడంచి - యలమృకండు తనూజు
ప్రాణముల్ మనుచు కృ - పాసముద్ర!

గీ. మిత్తి నాప్రాణములపాలి - సత్తి దీని
నడ్డగించి నార్యాపద - నపనయింపు
మార్తజనశరణ్యా! దళి - తారిసైన్య!
ఆదిమధ్యాంతశూన్య! లో - కైకమాన్య!

(పరమేశ్వరుని పాదములపైఁ బడుచున్నాఁడు.)

పర—ఓరీ భీషణా! భయపడకుము. ఆమగువ మామక సాన్నిధ్యమున కరుదెంచి నంతటనే పశ్చాత్తాపముగలిగి నిన్నుఁజంపుప్రయత్నమును పరిత్యజించి భక్తిపరవశురాలగును. నీవింకఁబొమ్ము.

భీష—చిత్తము (స్వ) ఏమి? ఆవ్యాఘ్రికి వీరావేశము వోయి భక్త్యావేశము గలుగునా? ఎంతవింత? ఆవింతయేమో చూచిపో యెదఁగాక. (చాటున నిలుచును)

పర—(ఆత్మగతము)

గీ. ఆపగా శాపమున ధాత్రి - నవతరించి
వీరకాంతయై తుదినన్నుఁ - జేరవచ్చు
సుదతియదె లయవేళఁ బ్ర - సుప్తిగాంచి
శక్తిసృష్ట్యాదినన్ జేరు - చాడ్పుగాఁగ

మీనాక్షి—(ప్రవేశించి) అరే! అసార్థక నామధేయ! భీషణదైతేయ! సాహసిక్యముఁగోల్పడి సిగ్గుఁబరిత్యజించి సంగర పరాఙ్ముఖుండవైతివేమిరా? వీరధర్మము వీటఁబుచ్చి ఆహా! వీరధర్మము. నా మాటయేమి? నేను పాటించితినా? మామకశాతకృపాణ ఖచితసకలాంగకునిఁ గంతగత ప్రాణునిఁ బాయఁబోతు దవ మ్మున బరువిడువాని వెంటాడుట వీరధర్మమా? శూరకర్మమా?

ఏనాఁడెఱుంగనే? ఇట్టి పొరపాటు నాకు నేఁడేల యొదవె? (కలయఁజూచి) ఎంతదవ్వు వచ్చితిని. శరచ్చంద్రికా స్వచ్ఛ మిదియేలోకము? ఆహా! కైవల్య లక్ష్మీనివాసము, కాలకంధ రుని రాణివాసము కైలాసమిది? హా! సర్వేశ్వరుఁడు నన్నీవి ధంబునఁ దన సన్నిధానమునకు రప్పించి తరింపఁ జేయుటకే కాఁబోలు నాకు నేఁడిట్టి పొరపాటు గలుగఁజేసినాడు. ఏమి? మత్పురాకృత పుణ్యకర్మా తిశయము. (పరమేశ్వరునిఁజూచి) హా! హా! వీఁడుగో! సంధ్యాసమయ చండతాండవకేళీ సంరంభ క్షోభిత సకలప్రపంచుఁడు!, ఫాలలోచన ప్రోద్భవ కృశాను జ్వాలా భస్మీకృత సంకల్ప సంభవుఁడు!, విశ్వచతుర్దశ భువన సృజనపాలన విలయకారణుఁడు!, వందారుముని బృందా రక మందారము! సర్వేశ్వరుఁడు!

సీ. దారుకావనముని ॥ తరుణీ మనోధన
హర్తవీఁడె లోక ॥ భర్తవీఁడె
సంతత ప్రణవని ॥ స్వనసౌధవీథికా
రతుఁడు వీఁడేవేద ॥ నుతుఁడు వీఁడె
అంధక వ్యాఘ్రజ ॥ లంధరపుష్పాస్త్ర
సూరుఁడువీఁడే శుభం ॥ కరుఁడువీఁడె
సారవిహీన సం ॥ సారాంధకార భా
స్కరుఁడు వీఁడే జగ ॥ ద్గురుఁడువీఁడె
భవుఁడువీఁడె గోరాజ సైం ॥ ధవుఁడువీఁడె
ఘనుఁడువీఁడె శ్రితార్తి భం ॥ జనుఁడువీఁడె
శూలివీఁడె యోగిమనోబ్జ ॥ హేలివీఁడె
శివుఁడువీఁడె, యస్మత్ప్రాణ ॥ ధవుఁడువీఁడె.

ఆహా! ఏమిమూర్తి? మూర్తిత్రయీ మూలమూర్తి! లావణ్య సుధామయమూర్తి. మధురకృపామూర్తి! మామకమనోహరమూర్తి!

ఈసకలలోకనాథునకు, ఆత్మతో నాశరీర మర్పణముసేసికొని కృతార్థురాల నయ్యెదఁగాక. ఆఁ! నేను సమర్పణము సేసికొన్నచోఁ బాపకర్మురాలనగు నన్నుఁ బరాత్పరుఁడు పరిగ్రహింపవలదా? (వెనుకకుఁ బోయి) అయ్యయ్యో! ఎంతటి కలుషమున కొడిగట్టుచుంటిని? ప్రత్యహంబును పాపంపు సంగరప్రదేశంబుల మెట్టు పాదుఁగాళ్ళతోఁ గైవల్య నిలయమునకు గిరిశకంఠుని సన్నిధానమునకు నరుగుచుంటినే? ప్రతివీరరుధిర వీక్షాలోలములగు పతితంపుఁ గన్నులతోఁ బరమపవిత్రంబగు పరమేశ్వరు మూర్తిని దిలకించుచుంటినే? ప్రాణహింసా కరమ్ములగు పాపంపుఁ గరమ్ములతోఁ బావనంబులగు పరాత్పరుని చరణంబుల స్పృశింప సాహసించు చుంటినే? నిరంతరఘోర వీరవిహారలాలసమగు నాహేయంపు టాత్మను, శతసహస్ర మానవహత్యాదోషరాశినిమగ్నంబగు నానీచంపు శరీరమును గరుణామయునకు సర్వసమునకు సమర్పణమొనర్ప నుంకించుచుంటినే? అయిన నీనిర్భాగ్య దేహము తెగులవేయుటకేగాని యీశ్వరార్పణము గావించుటకర్హముగాదా? అఖిలేశ్వరు నడిగి తెలిసికొందునా?. చీ!చీ! ఈరక్తవస్త్రములతో, ఈ భీకర వేషముతో నీశుని కట్టెదుటకుఁ బోయి యేమొగము వెట్టికొని పలుకరింతును? ....ఆహా! వియద్గంగాప్లావనంబున వివిధకలుషము లడంగునందురుగాదా? ఇప్పుడే చని గంగాప్రవాహంబున రుధిరవస్త్రములతోఁ బాటు నాసకల కలుషములఁ గడిగికొని పరాత్పర పదసన్నిధికరుదెంచి తదనుగ్రహ పాత్రనగుటకుఁ బ్రయత్నించెదఁగాక. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

భీషణ—(ఆత్మగతము) ఆహా! భక్త్యావేశముగాదు. ఈస్థాణునిఁజూచి దీనికి మోహావేశము గలిగినది? చీ! చీ! యేమిచూచి వలచినట్లిది? ఇట్టి యుక్తాయుక్త విచారశూన్యలు గావుననే సుదతుల మందమతులని పెద్దలు వాకొందురు. ఎంతటివింత?

ఉ. అందముఁ జందముల్ గలుగు నట్టినను౯ వలదంచుఁ ద్రోచి యీ
సుందరి రూపహీను గుణ శూన్యు నకించనిను౯ వరించె, నే

మందును వీనిభాగ్యము? లకే తాంగుల మెప్పునరుల్ గతంబుగా
దందముఁ జఁదమర్ల్. నిజము కే నారయఁ బూరుషు నెత్తిగీఁతయే.

అంతవలచి యాకాంత మీఁదఁబడుటకు సిద్ధపడిరాఁగా నీస్థా
ణుఁడు పడుకటింటిలోనికి భార్యవచ్చునప్పటికి నిదురవోవు నిర్భాగ్యుని
చందమున ధ్యానపుఁ గునికిపాట్లు పడ నారంభించినాఁడు. రమణీమణుల
కిట్టిరసికచక్రవర్తులే నచ్చెదరు :గాఁబోలు? (ఆలోచించుటనభి
నయించి) కానీ! మంచియాలోచనను స్ఫురించినది. ఇది మందాకి
నిలో స్నానమాడి రాఁబోయినదిగదా? ఆచెలువ వచ్చునప్పటికి నేను
మాయాప్రభావంబున నీశివుని రూపముదాల్చి మార్గముననే దాని
నెదుర్కొని మద్వశంవదం జేసికొని మదభీష్టము నెఱవేర్చుకొనెదఁ
గాక. నేను నాకార్యము గట్టెకించుకొనుదాఁక నీదేవయ్య యిట్లే
ధ్యానమగ్నుఁడై యుండుఁగాక. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పర—కుసుమ శరశరా విద్ధహృదయుఁడగు నీదుర్మార్గుఁడు మదాకృతి
వహించి యామించుఁబోఁడిని వంచింప నూహించుచున్నాఁడు
తిరిగి దురాలోచనమునకు దొరఁకొనుచున్నాఁడు. తానొకటి
తలంచిన దైవమొకటి తలంచు ననుటమఱచినాఁడు.

చ. తనమది సంకపై జరుగు కే దాని నెఱుంగఁగలేక యల్లదే!
వనిత సురాపగన్ మునిఁగి కే వచ్చుచునున్నది నన్నుఁ జేరఁగన్
దనమది సంకపై జరుగు కే దాని నెఱుంగఁగ లేకవాఁడుగో!
దనుజుఁడు మామకాకృతిని కే దాలిచి కొమ్మనెదుర్కొనన్ జనున్.

(యవనిక జాఱును)

పంచమరంగము.

—oo—

ప్రవేశము—కైలాసగిరి సమీపమున జంబుకాసురుఁడు.

అయ్యయ్యో! భగవంతుఁడా! మహారాజును దరుముకొని
మహామారిమీనాక్షి కైలాసపర్వత మీఁదికేఁగియెంతో తడవైనదే!

ఇంతకు లేఁడు క్రిందికిరాఁడయ్యె నేమి? ఆ భూత మాకొంచెముపనిఁ గావించినదేమొ? అదియైన దిగిరావలదా? (పైకిఁబరికించి) ఆహా! ఆపిశాచి వియత్పథము నుండి పాపురముఁ బోలెఁ గ్రిందికి దిగుచున్నది. ఇదిపై కేల పోయినది. దీనివస్త్రము లింతకు రుధిరమయములై యుండెనే! ఇప్పుడు పరిశుభ్రముగా నున్న వేమి? అక్కటక్కటా! ఈశాకిని దానవ నాయకుని ప్రాణము లపహరించి తత్పాప పరిహారార్థము గంగాప్లవనంబొనర్చి రక్తపుఁబుట్టముల నుదికికొని వచ్చు చున్నట్లున్నది. దేవుఁడా! ఇంక మాప్రభుఁడు బ్రతికివచ్చుట వట్టిదే. నాకుఁ బదివేల టంకముల నిచ్చుట వట్టిదే. పదివేలటంకముల నేఁదీసికొనిపోక వట్టి చేతులతోఁ బోయిన నేఁజచ్చినయెడల నాప్రియసఖి శశిముఖముండ మోయుటవట్టిదే. నేను మరణించి నంతట నదిముండమోయక గాజులు పగులఁగొట్టికొనక పుస్తెనుద్రెంచుకొనక బొట్టును దుడుచుకొనక నిత్య సువాసినీత్వము ననుభవించు చున్న యెడల, నేను, మానధనుండనగు నేను గన్నులతోఁజూచి సుఖియుండుట వట్టిదే. అయ్యో! దేవుఁడా! తుద కంతయు వట్టిదే. అదిగో! మృత్యుదేవత మీనాక్షి యిటేవచ్చుచున్నది. ఇది నన్నుఁజూచిన నేనిచ్చటనే చావవలసి వచ్చును. ఇచ్చటఁ జచ్చిన యెడల నచ్చట శశిముఖి ముండమోయునో మోయదో యెవరు చూతురు? ఎవరైనఁ జూచిచెప్పిన యెడల మాత్రమునే నెట్లునమ్ముదును? అదిగాక యీపాపంపుఁ గాలములో బ్రదికి యున్న వారితోడనే సత్యముఁ జెప్పరు. చచ్చిన వానితో నెవరు చెప్పుదురు. కావున నింటికిఁ బోయెదను.

(నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

(మీనాక్షి ప్రవేశించుచున్నది)

ఆహా! గగనగంగాతరంగిణీ ప్లావనంబొనర్చి మామక దేహమును పావన మొనర్చుకొంటిని. పరమేశ్వరుఁడిప్పుడు నన్నుఁ బరిగ్రహించునా? నిజచరణసేవ నీదాసి కనుగ్రహించునా?......ఆహా నాశ్రుతి పుటంబులకు "అమ్మా! నీవుపూర్వజన్మంబునఁ బార్వతీదేవివి. మందా

కినీ శాపంబునం జేసి మీనాక్షివై జన్మించి మర్త్యత్వంబనుభవించితివి. నీవు నేడు శాపవిమోచితురాలవై పరాత్పరానుగ్రహపాత్రవయ్యె దవు. సందేహింపక స్వామిసన్నిధికిఁ బొమ్మని యెవరో కంటికిఁగానరాక పలుకుచున్నట్లు వినఁబడుచున్న దేమి! ఏమిది. మహాదేవ చరణభక్తులు ప్రమథవీరులు నన్నుఁజూచి దేశాంతరమున కేఁగి పెద్దకాలమునకుఁ దిరిగివచ్చిన కన్నతల్లిం జూచి సంతోషపడు చిన్నిబిడ్డల చందంబునఁ బట్టరాని యానందమున గంతులిడుచు సాగిలఁబడి నమస్కరించుచు న్నారు. నేనునిశ్చయముగఁ బ్రాలేయాచల పుత్త్రినా! ఛీ! ఛీ! యెట్లగు దును? మలయధ్వజుని కుమారినిగానా? ఇప్పటి కొకగడియ క్రిందటి వఱకుఁ బ్రాణిహింసా పరత్వమున మెలంగిన పాపకర్మురాలనుగానా? అయ్యో! ఇట్టిపాపాత్మురాలుఁ గఠినకర్మురాలు పాపదూరునకుఁ బరమ కరుణావశంవదునకు భగవంతునకు నిల్లాలుకాను. సేవకురాలు మాత్రమెట్లుగాఁగలదు? ఇట్లూరక హృదయాటవిని శంకాదావపావ కమున దహించుకొననేల? చంద్రశేఖర చరణ సాన్నిధ్యమున కుంజని నాభాగ్యాభాగ్యములఁ బరిశీలించుకొనెదఁగాక.

సీ. అఖిలలోకేశున కే కావాసమగుటకు
రజతాద్రి పట్టిన వ్రతమదేమొ?
అర్ధేందు మకుటున కే కాభరణములుగాఁ
బాములునోఁచిన నోమదేమొ?
శ్రీమహేశుని మేన కే శ్రీగంధమగుటకు
భూతి గావించిన పుణ్యమేమొ?
కాలకంధరునకుఁ గే గట్టఁ బుట్టమ్ముగాఁగ
ద్వీపచర్మ మొనరించు తపమదేమొ?

గీ. అహరహంబు నీశునకు వాహనముగాఁగఁ
బసరము పొనర్చినట్టి జపంబదేమొ?

భర్గుచరణ సన్నిధియందుఁ జాయకుండఁ
బ్రమథగణములు సేసిన భాగ్యమేమొ?

[నిష్క్రమించుచున్నది.]

షష్ఠరంగము.

ప్రదేశము — కైలాసము

(ప్రవేశము శివునిరూపుతో భీమసుఁడు.)

భీమ — భళీ! ఇప్పుడు నన్ను నిశ్చయముగఁ బార్వతీదేవి చూచినను బరమేశ్వరుఁ డనియే భ్రమింపఁ గలదు! మీనాక్షి మాట యేమి? ఈప్రదేశముగూడ నచ్చముగ శివుఁడు యోగసమాధి నవధరించుచున్న ప్రదేశము వలెనేయున్నది ఇంక నాయభీష్టము తప్పక సమకూరఁగలదు భర్గుఁడున్న ప్రదేశమున కీస్థలమును దాఁటియే పోవలయును గావున మీనాక్షి యిచ్చటకు తప్పక రాఁగలదు. వచ్చి నావలలోఁ బడఁగలదు.

సీ. ఆకాంత నాచెంత కరుగుదెంచినయంతఁ
జేరియంకాసీనఁ జేయువాఁడ
చేసి, యాకామిని చిన్నిముంగురుల మృ
దులలీలఁ గొనగోట దువ్వువాఁడ
దువ్వి, యాపూఁబోఁడి తోరంపుఁ జెక్కిళ్ల
నల్లనల్లనముద్దు లాడువాఁడ
ఆడి, యాయబ్జాయ తాక్షి పైఁటచెఱంగు
దొలఁగించి పాలిండ్లఁ బులుముబాఁడ

గీ॥ పులిమి యారామపరవశం జలిపి, విరుల
సెజ్జఁగల్పించి సెజ్జపైఁ జేర్చువాఁడ
చేర్చి, మన్మథు దుర్గర్వ మార్చువాఁడ
ఆర్చి, స్వర్గసౌఖ్యము నేఁడ యందువాఁడ.

ఆహా! ఆహా! అదిగో! అదిగో! ఆమదమాతంగగమన నా యదృష్టదేవత వచ్చుచున్నది. ఇది వచ్చునప్పటికి యోగసమాధి నవధరించుచున్నట్లభినయించెద. పిమ్మట దీని ప్రార్థన త్రోసివేయలేని లాగున నటించి తుదకు నామనోరథము నెఱవేర్చుకొనెద.

(యోగసమాధి నవధరించుచున్నట్లు నటించుచున్నాఁడు)

మీనా—(ప్రవేశించి చేతులుమోడ్చి) పరాత్పరా! పాదభక్త పాప పరంపరాసంహార కారణా! ఈ పాపాత్మురాలిపైఁ దావక కృపాదృష్టిఁ బఱపి పవిత్రురాలిం గావింపుము. (సాఁగిలఁబడి నమస్కరించుచున్నది)

భీమ—(ఆత్మగతము) ఈకుసుమకోమల లేవనెత్తి కౌఁగిటఁజేర్చుగునా? తొందరపడిన కార్యము చెడునేమో? పోసీ పలుకుదునా? వలదు. వలదు. ఇంకఁగొంతతడవు బిగిసికొని కూర్చుండ వలయును.

మీన—(లేచి) పరమేశ్వరా!

ఉ. ఆలము సేయఁ బుట్టినక్రికి యాగ జరిఁయించితిఁ, ఘోరహత్యలన్
జాలయొనర్చితిన్, సతము స్నానమొనర్చితి నెత్రుటేళులన్
జాలిని నాయఘంబుడిపి సమ్మతి నన్నుఁ బరిగ్రహింపవే
హాలహలమ్ము గొన్నగతి నార్తజనావన! లోకపావనా!

భీమ—ఓకాంతాశిరోమణీ! ఓభక్తురాలా! ఆర్యంబగు నీస్తోత్రంబునకు మెచ్చితి. నీయభీష్ట వరపరంపరల ననుగ్రహించెదఁ గోరుకొనుము.

మీనా—(ఆత్మగతము) ఆహా! పరమేశ్వరుఁ డెంతలోఁ బ్రసన్నుఁ డైనాఁడు. ఏమి నాభాగ్యము? (ప్ర) జగదీశ్వరా!

సీ. అనయమ్ము నీరూపు నరయునట్టివరమ్ముఁ
గరుణింపఁ గదవెనా కన్నులకును

ఏవేళనీపద । సేవఁ బొనర్చెడు
వరవిూయఁ గదవెనా । కరములకును
ఎప్రొద్దు నిన్నుతి । యించువరము దయ
సేయంగఁ గదవెనా । జిహ్వకకను
ఏమెడనీమూర్తి । నెడఁ బాయని వరమ్ముఁ
గృపసేయఁ గదవెనా । హృదయమునకు

గీ. అఖిల మయ్యెఁడ వైనట్టి నీ । యందునైక్య
మీయఁగదవె కరుణ నాదు । కాయమునకు
సంశ్రితార్తి హరణలోల! । సత్యశీల!
కాలకాల! సమస్త ది । క్పాలపాల!

భీష.—ఓసుందరీ! నీకోరినవరంబు లన్నియుఁ గరుణించితి. నిన్ను నాపట్టమహిషిగా నంగీకరించితిని. రమ్ము, నాకౌఁగిటఁజేరు కొమ్ము. (చేతులు చాఁచుచున్నాఁడు. లజ్జతో మీనాక్షి తలవంచికొని నిలుచుచున్నది. భీమణుఁడు లేచి చేతులు చాఁచుచుఁ గౌఁగిలింపఁబోవుచుండ నిరువురి నడుమఁబరమేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించి భీమణుని శిరమున నెడమకాలువెట్టి పాతాళమునకడఁచుచు మీనాక్షికరముగ్రహించుచున్నాఁడు. యవనిక జాఱును)

శివలీల.

చతుర్థాంకము.

ప్రథమ రంగము.

మధురాపురమున శివశర్మ మందిరము.

ప్రవే—శివశర్మ—సర్వమంగళ——గుణవతి.

శివ—దేవీ! సర్వమంగళ! చూడుము. భస్మోద్ధూళిత సర్వావయవులు రుద్రాక్షమాలికాలంకృతులు పరమశైవశిఖామణులు పార్వతీపరమేశ్వర దివ్యకల్యాణ మహోత్సవమునకు హిమశైలమునకుఁ బోవు ప్రమథవీరులభంగి బారులుగట్టి కాశీయాత్ర కెట్లు పోవుచున్నారో? ఆహా! వీరిభాగ్యము? శితికంధర ప్రసాదంబునఁ బ్రతిబంధమ్ములు లేమిగదా వీరు తీర్థయాత్ర కరుగుచున్నారు? ఓకల్యాణీ!

గీ. అడుగుఁదమ్ముల సత్తువ యుడుగనపుడె
వనిత! కాశికిఁబోవంగ వలయు నరుఁడు
కన్నుదోయికినింబార గప్పనపుడె
సుదతి! శ్రీవిశ్వనాయకుఁ జూడవలయు.

ఏమన?

గీ. ఇపుడు కాశికాయాత్రకు నేఁగువారె
అపుడు కైలాసశిఖరికి నరుగువారు
కలికి! విశ్వనాథుని నిందు గాంచువారె
అందు నంబికావల్లభు నరయువారు.

సర్వ—ప్రాణనాథా! అట్లనియెఱిఁగియు మనమిప్పుడు కాశీయాత్ర కేల పోఁగూడదు.

శివ—ప్రతిబంధ మొకటి యున్నదిగదా?

సర్వ—శివపూజయా!

శివ—దేవీ! సత్యము, దయ, శాంతి, సమత, శివపూజ మున్నుగాఁ గలవి మానసములగు తీర్థములు, అన్నిటిలో శివపూజ, మిన్న యైనది.

గీ. కిసలయోష్ఠి! కైవల్య ల క్ష్మీప్రదములు
మానసములైన తీర్థముల్, మానవుండు
బాహ్యతీర్థములాడిన ఫలము లేదు
మానసములఁ దీర్థములనే మఱునయేని.

మనము కాశీయాత్రికుఁ బోయినచో నిరంతర శివపూజకు భంగము గలుగవలసినదే కాదా? నిన్నందులకు నియమించి కాశీయాత్రకు నేనేఁగుదుననుకొన్న నాకన్న నీకుఁదీర్థయాత్రాసక్తి యధికము. అట్టి నిన్ను విడిచిపోవుటకు నామనసంగీకరింపదు. మఱి మనమిరు వురముఁబోయినచో వ్రతభంగము.

గుణ—నాయనా! మీరిరువురుఁ గాశీయాత్రకుఁ బోయినమాత్రము వ్రతమేల భంగమగును? నేను లేనా?

శివ—అమ్మా! గుణవతీ! నీవుపసిబిడ్డవుగదా? నీచేత నేమగునమ్మా.

గుణ—ఏమి తండ్రీ! పసిబిడ్డనయినంతమాత్రమున నేనంత చేఁతగానిదాన ననుకొనుచుంటిరా? గృహకృత్యముల నన్నిటిని నేనే నిర్వహించుచుంటినిగాదా? అమ్మనొకపనినైన ముట్టుకొన నిచ్చుచుంటినా? ఇల్లు వాకిలి శుభ్రపఱచుటలో వంటసేయుటలో నతిథిపూజ గావించుటలో నలుసంత లోపము సేయుచుంటినా? ఇదిగాక నీవుగాని మాయమ్మగాని ప్రతిదినము మహాదేవుని కర్పింపఁగొనిపోవు పాలను నాచేతులతోఁ బిదికి

ప్రొయిమీఁదఁబెట్టి మరుగఁగాఁచి కుంచెతోఁ గొలిచి నేను గాచా యిచ్చునది. అమ్మా! అవునుగాఁడా?

సర్వ—అవునమ్మా! నీచేతితీరుగాఁబోలు? విశ్వేశ్వరుఁడు మీగుణవతి చేతులతోఁ బిదికి మరుగఁగాఁచియిచ్చినపాలు మిక్కిలి మధురముగా నుండునని తనివిదీఱఁ ద్రావుచుండును.

గుణ—(సంతోషముతో) నాయనా! వింటివా? వింటివా? పాలు పిండి మరుగఁగాఁచి యిచ్చినందులకే మహాదేవుఁడు దానింత సంతోషించుచుండెనఁట. మఱి నేనై సమర్పించినచో మఱెంత సంతసముతోఁ ద్రాగఁడా?

శివ—అమ్మా! నీవందులకసమర్థవని నాతలంపుగాదు. పదియేఁడులైనరాని పసిపాపవుగదా? ఒకనాఁడు పొరపాటునఁ బరమేశ్వరునకుఁ గుంచెడుపాలు సమర్పించుటలో నెట్టిలోపము జరిగినను బిత్రుపైతామహంబైన వ్రతము భంగమగును. వీరశైవాచారము మహాఘోరమైనది. ఇటువినుము. వ్రతవిధానము.

సీ. ప్రత్యూదయముఁ గాల ✽ కృత్యంబులందీర్చి
ధౌతవస్త్రంబులు ✽ దాల్చి, నిమ్మఁ
గుంచెడు కపిలంపు ✽ గోవుపాలను బిండి
కమ్మఁగా మీగడఁ ✽ గట్టఁగాఁచి
హేమపాత్రమ్మున ✽ నిడుకొని పరిశుభ్ర
వస్త్రమ్ముపైఁగప్పి ✽ పదిలముగను
భవునకు నర్పింప ✽ వలయును మనయింటి
వారు పురుషులైన ✽ వనితలైన.

గీ. ఇందునేమఱపాటనే ✽ మేనిలోప
మగునయేనియు సకుటుంబ ✽ ముగను నేను
భగ్గు భగ్గున మండెదు ✽ నగ్గిలోన
భర్గుచరణ సన్నిధిఁగూల ✽ వలయుఁదల్లి.

గుణ—తండ్రీ! ఈమాత్రపుఁ బనిలో నేనుఁ బొరపడుదునా? పాలు పిండుటలో పొరపడు చుంటినా? కమ్మఁగాఁ గాఁచుటలోఁ బొరపడుచుంటినా? కుంచెతోఁ గొల్చుటలోఁ బొరపడు చుంటినా? అతిధి సత్కార మొనర్చుటలో నింకనితరగృహ కార్యముల నిర్వర్తించుటలోఁ బొరపడు చుంటినా? ఇందుఁ బొరపడుదునా? నాయనా! నీకెందులకు సందేహము! మీరు వచ్చువఱకు శ్రద్ధా భక్తులతో నేనీవ్రతము నిర్వహింతును. నీవునమ్మయు నిశ్చింతతోఁ గాశీయాత్రకుఁ బోయి విశ్వనాయ కుని దర్శించిరండు.

శివ—దేవీ! మనయనుఁగు బిడ్డపలుకులు వినఁగాలేది నామనంబున నాఁపరాకయున్న కాశికా యాత్రాసక్తి మఱింత యధికమగు చున్నది నీయభిప్రాయమేమి?

సర్వ—మనగుణవతి వ్రతము నిర్విఘ్నముగా నెఱవేర్పఁ గలదనియే నావిశ్వాసము.

శివ—నాకు నట్టి నమ్మకమే యున్నది.

గుణ—తల్లిదండ్రులారా! శంకింపకుఁడు. తప్పక కాశీయాత్రకుఁ బోయిరండు.

శివ—అమ్మా! అటులే పోయివత్తుము. దేవీ! రేపేప్రయాణము.

సర్వ—చిత్తము.

గుణ—జననీజనకులారా! మీరు తీర్థయాత్రకుఁ బోయెదరుగదా? వచ్చునప్పుడు నాకేమి గొనివత్తురు.

శివ—పండ్లును మిఠాయియుఁ గొనివత్తుమా?

గుణ—అవి తెచ్చిననిష్టమే. తేకున్న నిష్టమే. కాని నాకుఁ దప్ప కుండ మీరుగొని రావలసిన వేమనఁ గాశీక్షేత్రపటము. విశా

లాక్షీ విశ్వేశ్వరులపటము, డుంఠివినాయకుని బొమ్మ. కాల భైరవుని బొమ్మ.

శివ—కుమారీ? తప్పక కొనివత్తును. కాని కడుమెలఁకువతో వ్రతము నిర్వర్తింప వలయుఁజుమా?

గుణ—తండ్రీ! ఏమియు శంకింపవలదు.

శివ—ఇప్పటినుండియే ప్రయాణ సన్నాహము గావించు కొనవల యును. రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము.

ప్రదేశము—శివాలయమున గర్భమంటపము.

(ప్రవేశము-క్షీరపాత్రముతో గుణవతి-పాట)

గుణ—(క్షీరపాత్రము స్వామిసన్నిధినిడి వెనుకకు వచ్చి మఱుఁగునఁ గొంతతడవునిల్చి) ఏమిది? దేవుఁడు పాలుద్రావినట్లు లేదే? గుటకలువెట్టిన చప్పుడువినిపింపదే? మామేనత్తకొడుకు వంట యింటిలోఁబాలు ద్రావునట్టు లీతఁడుగూడ సవ్వడిగాకుండ క్షీరము మ్రింగుటలో నేర్పరియేమో? ఇప్పటికారగించి యుం డును. (వచ్చి పాత్రముఁ దిలకించి) .అక్కటక్కట! స్వామి పాలనంటనేలేదు. ఏమిశివుఁడా!ఎందులకారగింపవైతివీక్షీరము? నాతల్లిదండ్రులర్పించినట్లుగాక యేదైన లోపముగావించితినా?

సీ. పాలుగ్రాఁగవటంచుఁ గినిసి గోలవో? మఱుఁగంగఁ
గాఁచితి మీగడ గట్టెనిదిగొ?
ఆఱిపోయినవంచు నంగీకరింపవో?
తాఁకిచూడుము వేఁడి తగ్గదింక
నీళ్ళుగలసెనంచు నొల్లవో? పరికింపు
మింద యీపాల చిక్కందనమ్ము

తక్కువయ్యెనటంచుఁ ద్రాగవో? కుంచెడు
గొలిచి తెచ్చితిఁ గొల్పి కొమ్ముపోని!

గీ. ఏనుదుగ్ధమ్ముదే నెవ్వ రేనిఁ జూడ
దృష్టిదోషము దగిలెనం చెంచితేమొ?
పదిలముగఁ బాత్రపై నాదు పైఁటచెఱఁగు
గప్పితెచ్చితినప్ప! మా యప్పతోడు!

సందేహింపకుము. ఆరగింపుము! స్వామీ! ఆరగింపుము. అయ్యో! మిన్నకుంటివేమి? త్రాగవేమి? దేవుఁడా! వట్టిపాలు సవ్వగా నుండునని శంకించుచుంటివా? తీయని యావుపాలుగదయ్యా! నీకుఁ గూడ మా మేనబావకుఁబలెఁ బంచదారలేనిది పాలుమ్రింగుడువడవా యేమి? అబ్బ! ఇన్నిరుచులు గావలసినవాఁడవు విసమెట్లు మ్రింగితి వయ్యా! పోనీలెమ్ము. ఒకవేళ నీవిట్లని మంకుసేయుదువేమోయని నేను మొదటనే యోజించుకొని యీచక్కెరపొట్లము తెచ్చితిని. (పైఁటచెఱఁగుననున్న చక్కెరపొట్లము విప్పుచు) శివుఁడా! నాకు క్షీరములోనికిఁ జక్కెరగావలయునని ముందేచెప్పఁగూడదా! నన్నిట్లి బ్బంది పెట్టుటయెందులకు? నీకుఁ గావలసినది నీవడుగకున్న నాకెట్లు తెలియఁగలదు? అమ్మయైన నడుగనిది పెట్టదుగదా? ఇదిగోఁ? బంచదార పాలలో వేయుదునా? చాలునా? ఇంకఁగొంచెము- ఇంకఁగొంచెము- ఊ! అంతయువేసితిని. ఊ- కానీమతి. ఇదిగోఁ! గన్నులు మూసికొనుచుంటిని- పదియొంట్లు లెక్కిడు వఱకు నొక్కచుక్క లేకుండ నీపాల నన్నిటిం ద్రాగవలయును. ఊ- ఒకటి- రెండు. మూఁడు. నాలుగు. అయిదు- ఆరు- ఏడు ఎనిమిది- తొమ్మిది- ప——ది. (కన్నులు దెఱచి) ఏమి? దేవుఁడా! త్రావనేలేదేమి? త్రాగవేమి? అక్కటా! చల్లబడి పోవుచున్నవయ్యా? చల్లవడినచోఁ జవులు దప్పినవని తిరుగనన్ను మిడికించుటకా యూరకుంటివి? శివుఁడా! త్రాగు, మానాయనకానిత్రాగు. మాయమ్మకానిత్రాగు. అయ్యో!

మిన్నకుండు వేమి? మాయయ్య యారగింపవయ్యా! నీకడుపునఁ బుట్టెద నయ్యా! నీపదములఁ బట్టుకొనెదనయ్యా! నీకేల జాలికలుగుట లేదయ్యా! పసిబిడ్డను నన్ను దిప్పలువెట్టుట నీకుభావ్యము గాదయ్యా!

ఉ. అంచితు లమ్మయయ్యయును * యాత్రకుఁ బోవుచు నీకునిచ్చులుక్
గుంచెడు పాలొసంగుమనఁ * గూరిమి నొప్పితి నీవుమంకువం
చెంచక, బుద్ధివచ్చి, నిఁక * సందుల కెప్పుడు నొప్ప, వారలే
తెంచెడుదాఁక స్వామి! నను * దిప్పలు వెట్టక పాలుద్రావవే?

ఇదిగో! శివుఁడా? నీవీక్షీరము మాఱుమాటాడకుండఁ గ్రోలితివా తరువాత నీకు మంచితోయముఁ బెట్టుదును. నాతల్లిదండ్రులు తీర్థ యాత్రకుఁ బోవుచు వారువచ్చువఱకు నేనుదినుటకుఁ గావలసినంత పటికిబెల్లము గావలసినన్ని చక్కిలములు నా మందసమునిండఁ బెట్టిపో యినారు. నీవీదుగ్ధ మానితివా వానిలోఁ గొన్నింటిఁగాని కావలసి నచో నన్నిటింగాని నీకుఁదెచ్చియిత్తును. ఇదిగాక మావారు తీర్థయా త్రకుఁ బోయిరిగదా? వారువచ్చునప్పుడు నాకొఱకు వింతవింతలబొ మ్మలు రకరకములపండ్లు తీరుతీరుల మిఠాయీలు గొనితెత్తురు. అవియన్నియు నీకేయిచ్చెదను. నీయాన! నాయాన! మాతల్లిదండ్రుల యాన. నామాటలు విశ్వసింపుము. ఆరగింపుము. క్షీరమారగింపుము. అయ్యో! అయ్యో!

ఏమిదేవుఁడా! నేనుబ్రతిమిలాడిన కొలందియు నీవుపైకిఁ బోవు చుంటివా? మంచిది. వలదా? పాలువలదా? మొదటికి మోసమువచ్చు నుజుమా? నన్నుఁద్రాగుమందువా? నీవారగింపనిచో నాకేమి? నీకడు పేడ్చినచో నాకడుపేడ్చునా? ఎంతతడవో పట్టదుసుమా? గుటుకున మ్రింగివైచెదను. అప్పుడునీవు పాలుపాలని పలువరించినను లాభ ముండదుసుమా? త్రాగు. ఇప్పటికైనబుద్ధితెచ్చుకొని త్రాగు. ఊఁహూఁ! నీనోటిలో శనియున్నప్పుడు నీవెందులకుఁ ద్రాగుదువు? ఇదిగో. ఇదిగోఁ. ద్రాగుచుంటిని. త్రాగుచుంటిని. త్రాగుచుంటిని.

అబ్బబ్బ! ఇది యెక్కడిపెంకెతనము? నాప్రాణము విసిగిపోవు చున్నది. ఓశివుఁడా! నీకీనాఁడు నాదురదృష్టవశమున నాఁకలియగుట లేదా యేమయ్యా! పోనిమ్ము. సగము. లేసిచో, నాలుగవవంతు. తుదకొకగ్రుక్కెఁడైనఁ ద్రావి వదలివేయవయ్యా! అయ్యో! అయ్యో! త్రాగవయ్యా! దేవుఁడా! నీవిదివఱకు నా జననీజనకులఁగూడ నిట్లే యేడ్పించువాఁడవా? నాకర్మమేనా? వారన్నఁ బెద్దవారుగావున నీవెన్ని తిప్పలుపెట్టినను పడియుందురు. నేను జిన్నదాననుగదా? కష్టమను నది యెఱుఁగనిదాననుగదా? నన్నుఁగూడ నట్లే యిబ్బందిపెట్టవలయునా? దేవుఁడా! కరుణామయుఁడవగు నోదేవుఁడా! త్రాగుము. పాలుద్రాగుము.

అయ్యయ్యో! ఎంతబెదరించినను, ఎంతగామొత్తుకొన్నను, ఎంతబ్రతిమిలాడుకొన్నను, బెల్లముగొట్టిన రాయివలెఁ గదలక మెదలక నోరువిప్పిమాటాడక యూరక చూచెదవేమయ్యా! పసికందునగు నన్నిట్లు వలవలయేడ్పించుటయే నీకు న్యాయముగాఁ దోఁచినదా? నీకుఁ గారుణ్యము గలుగుట లేదా? నీహృదయము రాయా? ఇనుమా? వజ్రమా?

ఓశివుఁడా! నిరంతరము నాజనయిత్రిగాని నాజనకుండుగాని నీకు సమర్పింపఁదెచ్చు కుంచెడుపాలు సంతోషముతోఁ ద్రావెడు నీవు, నేఁడునేనుదెచ్చిన క్షీరము ముట్టకుండుటంజూడ నాదురదృష్ట వశమున నీదుగ్ధమునేను గొనివచ్చి నీకునర్పించు విధానమున నేందో నావలన నెకపొరపాటు జరిగియుండునని నేను విశ్వసించుచుంటిని. కానిచోఁ బరమకృపానిలయుండవగు నీకుఁబసిపాపపైఁ బగయుండునా? పాలుగ్రోలకుందువా? తప్పక వ్రతవిధానమున నేదో నిర్భాగ్యురాల నగునావలన గొప్పలోపము గలిగినది. కాననే నీవువరిసన్నుఁడవుగా నైతివి.

అక్కటకటా! వ్రతవినాశనము! వంశవినాశనము! వ్రతభం
గమైనచో మాకుటుంబములోని వారంద అగ్గిగుండమునఁ గూలవల
యునుగదా? అయ్యయ్యో! నాతండ్రి "అమ్మా! వీరశైవవ్రతము
మహాఘోరమైనది. నినుబోఁటి పసిబిడ్డలు సేయఁగలరా? వలదువల"దని
చెప్పినమాటలు పెడచెవిఁబెట్టి చేఁతగాని డంబములుపలికి జననీజనకుల
గాశికిఁబంపి వ్రతభంగము గావించి వంశాంతము సేసితినే. అయ్యో!
పాపకర్మురాలను నేనుబుట్టి పరమపవిత్రంబగు నొకబ్రాహ్మణ కుటుం
బమును వహ్నికుండముపాలుగావించితినే! తప్పదు. వంశాంతము
తప్పదు.

ఇట్టి పాపకర్మురాలను నేనుబ్రతికి యెందులకు? బ్రతికియుండి
నాతలిదండ్రుల మొగము లెట్లు చూతును? ఏమని వారితోఁ జెప్పుదును?
అప్పుడుమాత్రము నాకు ఘోరమరణము దప్పునా? మాకుటుంబ
నాశనముగాకతప్పునా? తప్పదు. మాయందఱికి మరణము దప్పదు.
ఓస్వామీ! ఓకరుణానిలయా!

సీ. వారణాసికిఁబోయి | వచ్చినపైఁదండ్రి
మెఱుఁగకుండఁగ వ్రతం | బిట్టులగుట
ఘోరశైవాచార | వీరుఁడాతఁడెఱింగి
వ్రతసమయంబును | బాయఁబోఁడు
పాయక, వంశవి | ధ్వంసమ్మగుటకగ్గి
గుండమ్ముఁ ద్రవ్వింప | కుండఁడెట్లు
త్రవ్వించి మొదటనే | వ్రతముఁజెప్పిన నన్ను
బసిమిద్రోయక దయఁ | దలఁపఁబోఁడు

గీ. చావు నిజమెట్లునా, కట్లు | చావనేల?
పాపపుణ్యముల్ నీతల | పైనిఁబెట్టి
తావకీనచరణసన్ని | ధానమంద
తలఁబగులఁగొట్టుకొని ప్రాణ | ములఁద్యజింతు.

హరహర! మహాదేవ! మహాదేవ!

(తలఁబగులఁగొట్టుకొనఁబోవుచున్నది)

(పరమేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించుచున్నాఁడు)

పర—(గుణవతిని బట్టికొని) ఆఁగుము! గుణవతీ! ఆఁగుము.

గుణ—ముందు పాలుద్రాగుము.

పర—ఇదిగోఁ ద్రాగుచుంటిని. (త్రాగుచున్నాఁడు)

గుణ—(చూచుచు సంతోషపడుచున్నది) పాలనన్నియుఁ గ్రోలితివా? మిగిల్చితివా?

పర—లేదన్నియుఁద్రావితిని.

గుణ—అబ్బ! ఎంతపెంకెదేవుఁడవు?

పర—నాపెంకెలనముకన్న నెక్కువ మంకుతనమేచూపించితివిగదా? మేలు! గుణవతీ! మేలు!

గీ. చిన్నిసుతు నయభయములఁ గన్నతల్లి
యుగ్గుఁబాలను ద్రావించు నోజగాఁగ
అలికమునఁ గన్నుఁగలవాని నదరఁజేసి
పాలుద్రావించితివి బళే! బాలశక్తి!

గుణవతీ! యెంతటి నెఱజాణవు. విషకంఠు నింతలో క్షీరకంఠుని గావించితివే?

గీ. అమరులును దైత్యులునుగూడి యర్థివేఁడి
నాఁడువిషకంఠుఁగాపించి నారుసన్న
పిన్నపాప వొక్కతెవె నకొ బెదరఁగొట్టి
నీవు క్షీరకంఠునిఁజేసి నావునేఁడు.

(సంతోషముతోఁ జేయిఁబట్టుకొనఁబోవుచున్నాఁడు)

గుణ—ఆఁ! ఆఁ! ఆఁ! భయమగుచున్నది. దూరముగానుండుము.

పర—ఏమి?

గుణ—అమ్మబాబూ! అప్పటినుండియుఁ దిప్పలువెట్టి నీవిప్పుడు క్షీర మానుటచేఁ గడుపునిండినట్లుండి, ఆనందమున మేనుమఱచి నిన్ను సరిగాఁ బరికింపకుంటిని. అబ్బ! బుస్సు బుస్సు మను చున్నవి పాములు.

పర—అవి నీజోలికిరావు.

గుణ—నేను దూరముగానుంటినిగనుక నవినాజోలికిరావు. ఒకవేళ వచ్చినను దూరముగానుంటినిగనుకఁ బరుగెత్తెదను. నామాట కేమిగాని మఱి నీవు శరీరముననే తాల్చితివే! ఆచిలువలు నిన్నుఁగఱవవా?

పర—కఱవవు.

గుణ—ఎందుచేత? నీయొద్ద మంత్రమున్నదా?

పర—ఊఁ.

గుణ—అబ్బ! మాంత్రికుఁడవుగూడనా? అయినమాత్రమేమి? మంత్రము వచ్చునుగదాయని నిన్ను పాముల ధరింపుమన్నారా యేమి? ఒకానొకప్పుడు నిద్రించినప్పుడు నీవు మంత్రము మఱచిపోవచ్చును. అప్పుడపాయము గలుగఁ గూడదా? వలదు. వానిందీసివేయుము.

పర—అవినాకు భూషణములుగదా?

గుణ—భూషణములా! ఓవెఱ్ఱిదేవుఁడా? నీకంత నగలమీఁద మక్కువ యున్నచో నిదిగో! నామేననున్న నగలన్నియు నిచ్చెదఁ గైకొనుము. వానిందీసివేయుము.

పర—అక్కఱలేదు. కాని నీకు నేనువీనిందాల్చియున్న నేమికష్టము?

గుణ—ఏమికష్టమా? ఒకవేళ నాదుష్టభుజంగములు గఱచిన నీవు ప్రాణములఁ గోల్పోవవలసివచ్చునుగాదా? అప్పుడు పాల నెవ్వరు దాగిపుదురు? మావ్రతము భంగముగాదా? ఇదిగాక నీవుమరణించుటకు నేనెంతమాత్ర మంగీకరింపను.

పర—ఎందుచేత?

గుణ—ఇంతచక్కనిదేవుఁడు కన్నులపండువుగాఁ జూచుటకు మఱి యొకఁడు లభించునా? అదేమోకాని నిన్నుఁజూచినకొలంది నాకెంతయో సంతోషము గలుగుచున్నది. కాని, కాని, దేవుఁడా! నిన్నుఁజూడ నాకొక సందేహము కలుగుచున్నది. అడిగినచోఁ గోపపడవుగదా ?

పర—నీవెక్కడ కోపపడెదవోయని భయపడుటయేగాని నీవిూఁదఁ గోపపడుటగూడనా?

గుణ—చూడు! నీకుఁ దల్లిదండ్రులు లేరనుకొందును.

పర—లేరు. నీవెట్లుగ్రహించితివి.

గుణ—నీకుఁ దల్లిదండ్రులు లేరుగనుకనే భయభక్తులు లేవు. భయ భక్తులు లేవుగనుకనే యింత మంకుతనము. తల్లిదండ్రులు మాత్రమేనా భార్యగూడలేదా ?

పర—ఏమి?

గుణ—నీకు భార్యయేయున్నయెడల నీతలవెంట్రుకలనిట్లు జడలు గట్టనిచ్చునా? నున్నగాదువ్వి ముడివేయదా? మఱి నీయొడ లంతయు బూడిదఁబూసికొన్నట్లు దుమ్ముగొట్టుకొని యుం డఁగా నూరకుండునా? నలుగువెట్టి స్నానముసేయింపదా ?

పర—నాభార్యకు నేనిట్లుండుటయే యిష్టము.

గుణ—అబ్బ! అంతకఠినురాలా? రాతికడుపునఁ బుట్టినదాయేమి? ఇట్టిదానితో నెట్లు గాఁపురముసేయుచుంటివి. మఱియొక వధువును బెండ్లియాడకపోయితివా?

పర—నాకింకొక భార్యగూడనున్నది. కాని యదియిప్పుడు నాతోఁ గాఁపురముసేయుటలేదు.

గుణ—ఎందుచేత?

పర—గీ. నన్నుఁదనమదిలోఁదాల్చి శ్రీ నాశిరమునఁ
దాల్పఁబడెడు నాగుణవతి శ్రీ దానునేఁడు
అచలకన్యశాపమున మ శ్రీ ర్త్యత్వమంది
భూమిఁబుట్టినిల్లుఁ బవిత్రి శ్రీ మునఁబొనర్చు.

గుణ—ఏమో నీమాటలకన్నిటికి నాకర్థము తెలియ లేదుగాని యామె పుట్టినింటనున్నదని మాత్రము తెలిసినది. నీయింట నున్నప్పు డామెయైన నీతలదువ్వునా? నిన్ను స్నానమాడించునా?

పర—ఈయిల్లాలు చంక నెత్తికొనిన సంతోషించునుగాని, ఆయిల్లాలు నెత్తి నెక్కించుకొనినఁగాని సంతోషింపదు.

గుణ—సరి. నీయదృష్టము వల్ల కాఁటి కాఁపురము లాగున నేయున్నది. వారిమాటపోనిమ్ము దేవుఁడా! నీవునాతోఁగూడ నిప్పుడుమా యింటికి రాతాదా? నీకుఁదలయంటి నలుగువెట్టి, నీళ్లుపోసి చక్కఁగాఁగురులుదువ్వి ముడివైచి పట్టుబట్టలు గట్టించి షడ్ర సోపేతముగ భోజనము వెట్టి దక్షిణయిచ్చి పంపుదును. రా. రా.

పర—నేఁడు రాఁజాలను.

గుణ—ఏమిపనియున్నది. భక్తులొసఁగు పాలుపండ్లు నారగింపఁ బోవలయునా. నిజమే మఱచితిని. పాపము. నీవారగింపరాక పోవుటచే వారెంతయిబ్బంది పడుచున్నారో! పో. దేవుఁడా. పో. పో. కాని, ఒకమాట. ఇదిగో! అబ్బాయీ! నీవింకమీఁద నెన్నఁడుగాని పాలుద్రావుటకు నన్నింత యిబ్బంది పెట్టిన మాత్రము బాగుగానుండదు.

పర—ఇబ్బంది పెట్టను. కాని నాకు క్షీరము సమర్పించునప్పుడు నీవొక్కదానవు చూచుచున్నమాత్రము పాలుగ్రోలెదను. ఇతరులున్నచోఁ ద్రావను.

గుణ—దృష్టిదోషము దగులునని భయపడుచుంటివా? నిజమే. ఎవరి కన్నులెట్టివో? అట్టులేకానిమ్ము. ఇంక నేనుబోయెదను.

పర—మంచిది. (అంతర్ధానమగును)

గుణ—ఈతనిసంగతియంతయు యాత్రనుండి వచ్చినపిమ్మట మాతలి దండ్రుల కెఱింగింతునా? వలదు. వలదు. పాలుద్రావక నన్నేడ్పించినాఁడని నాజననీ జనకులకుఁ దెలిసినచో వారీ తనిపైఁ గోపించి దూషింపరా! దూషించినచో దేవుఁడు మొగముఁ జిన్నవుచ్చుకొనఁడా? దేవుని ముద్దుమొగము చిన్న వోయిన నేఁజూచి సహింపఁగలనా! కావున నీసంగతు లేమియు వారికిఁ జెప్పను. (పాత్రముఁ దీసికొని నిష్క్రమించుచున్నది)

తృతీయ రంగము.

ప్రదేశము—శివశర్మ గృహము.

ప్రవేశము—శివశర్మ—సర్వమంగళ.

శివ—దేవీ! సర్వమంగళా! కాలకంధరానుగ్రహమ్మునం జేసి కాశికా తీర్థమాడి కృతార్థులమైతిమి. కాని మనచిన్నిబిడ్డ గుణవతి మనవ్రత మెట్లు సేయుచున్నదో యనిమాత్రము నాహృదయము శంకించుచున్నది.

సర్వ—ప్రాణనాథా! మీకెందులకీ సందేహము? మనగుణవతి వివేక వతి. ఏమఱుపాటన్న నెఱుఁగనిది. వ్రతనిర్వహణము సేయుట కేమి? మనమిప్పుడువచ్చువఱకామె యింటిలో నేల లేదో వేఱ చెప్పవలెనా?

శివ—ఆలయమునకు క్షీరము శివార్పణమొనర్పఁ బోయియుండును.

సర్వ—(ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగో! అదిగో! మనముద్దుబిడ్డ మనయిరు వురింజూచి సంతోషముతో గంతులిడుచుఁ బరుగెత్తికొని వచ్చుచున్నది.

శివ—(అటుపరికించి) ఆఁ!ఆఁ! ఇదియేమి? క్షీరపాత్రి ముదలక్రిందుగాఁ బట్టుకొనివచ్చుచున్నది. పాలేవి?

(గుణవతి పరుగెత్తుకొనివచ్చి తల్లిని గాఁగిలించుకొనుచుండఁగా శివశర్మ పాత్రము లాగికొనుచున్నాఁడు.)

శివ—ఇదియేమే నిర్భాగ్యురాలా? శూన్యపాత్రమేమే? పాలేమిసేసితివే? వ్రతమేమిసేసితివే? వంశనాశనమును జేసితివే?

చ. అలఁతిగ నెంచి యీశునకు నైవేద్యము సేసినయట్టి క్షీరముఁ
జెలులకుఁ ద్రావనిచ్చితివొ? సిగ్గఱి త్రోవను నీవ మ్రింగితో?
పలువతమ్మునకు బుడమిఁ బాఱఁగఁ బోసితో? యేమిసేసితో?
తెలుపవె! నిక్కమింతయును దేటగ నోకులనాశకారిణీ!

గుణ—నాయనా! ఎందుల కింతకోపము? నేను క్షీరము ద్రాగలేదు. చెలిమికత్తెల కీయలేదు. పాఱఁబోయనులేదు.

శివ—మఱిపాలకుఁ గాళ్లువచ్చి పరుగెత్తుకొనిపోయెనా? కాక, యేమయ్యెను?

గుణ—పరమేశ్వరార్పణ మొనర్చితి.

శివ—పాలేమైనవి?

గుణ—తండ్రీ! మరల నడిగెదవేమి? పరమేశ్వరార్పణ మొనర్పఁబడిన పాలెట్లు తిరిగివచ్చును?

శివ—అనఁగ నేమైనవి?

గుణ—త్రావినాఁడుగదా?

శివ—ఏమి? పాలను బరమేశ్వరుఁడు త్రావినాఁడా? పాత్రము మ్రింగినదనవైతివి! కొంతవఱకు నయమే! పాలుఁద్రావి పాత్రను విడిచిపెట్టినాఁడేమి? దానిఁగూడ మ్రింగలేక పోయినాఁడా? ఓసీ! జేనెడులేవు సరిగ బొంకుటమైన నెఱుంగవు. నన్ను మాయ సేయఁజూతువే? ఛీ! ఛీ! ఛీ!

గుణ—జనకా! నాపైనూరక కోపపడెద వేమి?

శివ—నిజమే. నీపైఁ గోపపడుట యన్యాయ్యము. పదియేఁడులైన రాని పసిపాపపైఁ గొండంత భారముమోపి నిర్విచారముగఁ దీర్ఘయాత్రకుఁబోవ సాహసించిన నామూర్ఖ్యము ననవలసినదే గాని నిన్ననవలసిన దేమున్నది? హరహర! మహాదేవ! వ్రత నాశనము! వంశనాశనము! సర్వనాశనము!

సర్వ—ప్రాణనాథా! చింతింపకుఁడు.

శివ—ఒక్క టేచింత! వ్రతసమయ నిర్వాహణచింత! వహ్నికుండప్రవేశ చింత!

సర్వ—అటు కాదు. మనగుణవతి సత్యవతి.

శివ—ఏమే? సత్పుత్రికామాతృకా! నీతనయ సత్యవతియా? కావచ్చును. ఇంతకు నీయభిప్రాయ మేమి? పాలు పరమేశ్వరుఁడు త్రావినాఁడనుట,సత్యమనియే.

గుణ—నాయనా! సత్యము! ముమ్మాటికి సత్యము! దేవునితోడు.

శివ—ఛీ! ఛీ! ఇప్పుడు చేసిన పాపముచాలక శాశ్వతముగఁ గుంభీపాక నరకకూపమునఁ బడియుండుటకా ఘోర ప్రమాణము సేయుచుంటివి? ఆహా! దేవునితోడు. దేవుఁడు పాలు గ్రోలినాఁడు. ఓయనృతభాషిణీ.

ఉ. దేవుఁడు పాలుగ్రోలెనని తెల్పెదవల్పునకట్లు, నీవపో
త్రావితి, నిందనీశుతలఁ దాఁచితి, నిన్నెదనమ్మి నావ్రతం
బీవిధి నగ్గిలోనిడితి, నిస్సిరో! పిల్లిని పాలకుండకుఁ
గావలి వెట్టిపోయినను గల్గెఁడులాభమదిట్టిదేకదా?

గుణ—నాయన! నాపై నీ కెందులకింత యవిశ్వాసము!

శివ—ఆడరాని యసత్యము నాడితివిగనుక.

గుణ—అసత్యముకాదు. తండ్రీ! సత్యము! నీవునమ్మయు నర్పించి నప్పుడుమాత్రము దేవుఁడు దుగ్ధము త్రావలేదా? ఇప్పుడటులే త్రావినాఁడు! ఇందాశ్చర్య మేమున్నది?

శివ—చూచితివా! సత్యవతీ జనయిత్రీ! మనమర్పించినప్పుడు పరమేశ్వరుఁడు క్షీరమానినాఁడని యిదివిశ్వసించి తానర్పింపఁబోవఁ బరిగ్రహింపక పోవుటచే వ్రతభంగమైనదని మనను దెలిసికొందుమని యిది ప్రతిదినము పాలుదానుద్రావి వట్టి పాత్రముతోనింటికివచ్చి భగవంతుఁడు దుగ్ధము గ్రోలెనని చెప్పుచున్నది. గ్రహించితివా?

గుణ—ఏమమ్మా! మీరర్పించినప్పుడు పరమేశ్వరుఁడు పాలారగింపఁడా?

సర్వ—ఎప్పుడును లేదు.

గుణ—మఱి నేనర్పింపఁగ ద్రావుచున్నాఁడేమి?

శివ—నిశ్చలమగు నీభక్తికి మెచ్చి.

గుణ—అసత్యము కాదు. నాయనా! అసత్యముగాదు. పోనీ! ఱేపటి యుదయమున మీరుచూచుచుండఁగ భవునితోఁ బాలుద్రావించినచో విశ్వసింతురా?

శివ—మాకనులతోఁ జూచుచుండఁగనా?

గుణ—అవును.

శివ—నిజమా?

గుణ—ముమ్మాటికి.

శివ—శివుఁడు త్రాగనిచో?

గుణ—వహ్నికుండప్రవేశము తప్పదుగదా!

శివ—తప్పదు. మాతోఁబాటు ముమ్మాటికిఁ దప్పదు. (అపవారించి) దేవీ! ఈబిడ్డ యింతగా నొక్కివక్కాణించుచున్నది. దీని మాటలలోఁ గల్లగాని కపటముగాని నాయల్పబుద్ధికి గోచరించుటలేదు. మఱియిట్టివిషయమూ జరుగునదికాదు.

సర్వ—(అపవారించి) నాథా! పరమేశ్వరానుగ్రహము గలిగినచో నసంభవమేమి?

శివ—(అపవారించి) పరమేశ్వరానుగ్రహమా! మనవంటి నరకీటకములమీఁదనా? అసంభవమసంభవము. ఇది దీనిమాయ. కానిచో మనశత్రువులమాయ. ఎవరిమాయయైనను మనవ్రతము భగ్నమందినట్లే. హరహర! మహాదేవ! మహాదేవ!

సర్వ—అమ్మా! గుణవతీ! పరమేశ్వరుఁడు ప్రత్యహమును బాలు ద్రావుచుండునా?

గుణ—నాకన్నులయెదుట. ఒకచుక్కయైనమిగులకుండ.

సర్వ—ఆతఁడెవ్వరివలెనుండును?

గుణ—ఎవ్వరివలెనుండఁడు. నేను పుట్టిబుద్ధియెఱిఁగినది మొదలతనివంటివాని నెందుఁజూచియుండలేదు.

సర్వ—ఆతని రూపరేఖావిలాసములిట్టివని వచింపలేవా?

గుణ—ఆమహానుభావుని రూపరేఖావిలాసముల సరిగావచించుటకు నాకుఁగాదు, నన్నుఁబుట్టించిన బ్రహ్మకైనఁ దరముగాదనుకొందును. అయిననాచేతనైనంతవట్టు వచింతును. అవధరింపుఁడు.

సీ. జేగుఱుజడలను ¶ నాగుఁబాముననఁగట్టి
పూపచందురునందుఁ ¶ బొదిగినాఁడు
మువ్వన్నెపులితోలు ¶ మొలచుట్టునుంజుట్టి
యేనికతోలుపై ¶ నేసినాఁడు
పండువెన్నెలచాయ ¶ నిండారునెమ్మేన
వెలిబూదిఁబొలుపార ¶ నలఁదినాఁడు
నీలిమబ్బునుబోలె ¶ నెగడునల్లనిమెడఁ
బునుకలపేరును ¶ బూనినాఁడు
గీ. మూఁడుకన్నులుగలవాఁడు, ¶ చూడఁజూడఁ
గనులపండువయగువాఁడు, ¶ కమ్మనైన

పలుకులెప్పుడుపలికెడు నే వాఁడు, పాలు
ద్రావువాఁడు, నీతోఁడు! మా నే తండ్రితోఁడు!

శివ—హరహర! మహాదేవ! మహాదేవ! దేవీ! దీనిమాటలఁబట్టి యాలోచింప నెవ్వఁడో యొకఁడుండఁగీఁడు మనవ్రతము జెఱచి మనవంశమును నిర్మూలింపఁ దలఁపూని యిట్టిమాయవేసము వేసికొని యీపసికూననువంచించి ప్రతిదినము పాలుద్రావుచుఁ దనపొట్ట నింపుకొనుచున్నాఁడని తోఁచుచున్నది. ఎట్లైననేమి? వ్రతభంగమైనది. ప్రాయశ్చిత్తము తప్పదు. రేపటియుదయమున శంభుచరణసాన్నిధ్యమున నగ్గిగుండముఁ ద్రవ్వించి కట్టియలు నింపించి యగ్గిరగుల్కొల్పి మనము మువ్వురమందుఁగూలి భస్మముగావలయును. ఒకవేళ నిజముగాఁ బరమేశ్వరుఁడు పాలుఁద్రావ సాక్షాత్కరించునా మనము తరింతుము. లేదా? వీరశైవవ్రతసమయనిర్వహణమునకుఁ బ్రాణము లర్పించి యిట్లునుదరింతుము. ఏమైన నిప్పుడు దుఃఖింపవలదు. ఉపవసించి పరమేశ్వరధ్యానముతో నీదినము గడపుదము. రండు. (నిష్క్రమింతురు)

తురీయరంగము.

ప్రదేశము — శివాలయము.

(ప్రవేశము క్షీరపాత్రముఁజేఁదాల్చి గుణవతి. వహ్నికుండమురగులఁ జేయుచు సర్వమంగళా శివశర్మలు.)

సర్వ—అమ్మా! గుణవతీ! పరమేశ్వరునిఁ బ్రార్థించి పాలుద్రావించి మమ్ముఁ దరింపఁ జేయుము.

శివ—తరింతుములెమ్మా. ఇదిగోఁ దరించుమార్గము!

గుణ—ఓపరమేశ్వర! పరమ కృపామధురా!

ఉ. పాలను నీవ త్రావితని పల్కరుఁజెప్పిన, దల్లిదండ్రులేఁ
గ్రోలితినంచుఁ జౌర్యమును గ్రూరత నామెడనంటఁగట్ట నీ
పాలికిఁ దోడితెచ్చితిని, వారలు గన్గొనినమ్మ క్షీరముఁ
గ్రోలవె! నాదు నైశసము గూల్పవె! నిల్పవె సత్యమీశ్వరా!

ఏమి? దేవుఁడా! రావేమి? పాలు త్రావవేమి? అయ్యయ్యో! ప్రతిదినము నేను క్షీరముగొని నీచరణ సన్నిధానమునకు వచ్చుటయే తడవుగ మొలకనవ్వు ముద్దుమొగమునఁ జిగురింప ననలనేత్రమునఁ గూడఁగరుణారసము చిందులువాఱఁ బరమానందముతో నక్షిపర్వముగ సాక్షాత్కరించి తేతెమ్మని దుగ్ధపాత్రము లాగికొని యమృత రసముంబోలెఁ బాలనారగించు వాఁడవే! నేఁడేలరావు? నాపై నలుక వహించితివా? నేనేమి దోసము సేసితిని. ఓదయాళూ! ఆనాఁడు నిన్నెప్పుడునింక నిబ్బందిపెట్టనని నాకభయ హస్తమిచ్చితివే? అది యింతలో మఱచినావా? ఆ. నీవుకాదు. ఇతరులున్నఁ ద్రావనని నీచెప్పిన మాటనేనే మఱచి నీయెడఁ దప్పుసేసితిని. ఈశ్వరా! నాయరాధము మన్నింపుము. అమ్మా! నాయనా! నేనుకతెందప్పు నితరులున్నఁ బాలుగ్రోలనని పరమేశ్వరుఁ డిదివఱకు నాతోఁ జెప్పియున్నాఁడు కావున మీరు కొంతసేపవ్వలనుండుఁడు. నేనీశ్వరుతో దుగ్ధము ద్రావింతును.

శివ—ఓసీ! రజ్జులాఁడీ! మేమవ్వలనున్న నీవుమ్రింగి పరమేశ్వరుఁడు క్షీరమానినాఁడని చెప్పి, మమ్ము మోసగించుటకా యీపన్నాగము పన్నితివి? చాలు. చాలు. నీయంతటి యీశ్వర భక్తులముకాము కాఁబోలు మేము? భక్తిశూన్యులమగు మామ్రోల పాలుగ్రోల సంశయించును గాఁబోలు సర్వేశ్వరుఁడు! ఏమి? నీమాయమాటలు! నోరుమూసికొని వహ్నికుండప్రవేశమునకు సంసిద్ధురాలవుగమ్ము.

గుణ—ఈశ్వరా! వినుచుంటివా! వినుచుంటివా! నాతండ్రిపలుకులు? నాతల్లిదండ్రులు నన్నువిశ్వసించుటకు, నన్ను రక్షించుటకు,

నీవీయొక్కసారి మాత్రము సాక్షాత్కరించి పాలుఁ గ్రోలుము. ఇంకెప్పుడు నితరులఁ బ్రోల దుగ్ధపానమును నిర్బంధపఱుపను. నాయపయశము వాపుము. పరమేశ్వరా! ఇది పరీక్షాసమయము. నాకుమాత్రమేగాదు. నీకు, నీసత్య సంరక్షణాసక్తికి, నీసంశ్రిత జనావనత్వమునకు, నీనిర్భరదయాధురీణతకు నిది పరీక్షాసమయము. ఇట్టిపరీక్షాసమయము న నుపేక్షించుట తగవుగాదు. ధర్మముగాదు. న్యాయముగాదు హా! ప్రతిదినము నేనొసంగు పాలంద్రావుచుఁ, గడుపునింపుకొని, తిన్నకడుపు ముందఱవెట్టుకొని, ఆక్షీరము నేనేక్రోలితినను నపయశము నాకొత్తిఁబెట్టి, దానిందొలఁగింపు మని యింతగా వేఁడుకొను చుండ మౌనమువహింతువా? నన్నుదుర్భరపరాభవానలదగ్ధం గావింతువా? వంశనాశన కారిణియను బిరుదము నాకను గ్రహింతువా? నన్ను భగ్గుభగ్గునమండు నీయగ్గిగుండమునఁ బడనెట్టింతువా? పరమేశ్వరా! పలుకవేమి? సాక్షాత్కరింప వేమి? పాలుఁద్రావవేమి?

శా. నన్న న్యాయము సేయఁగాఁ దలఁతువా? నాయార్తి నాలింపవా?
నిన్నే నమ్మిన కింకరిం జెఱుతువా? నీకేను బాలీ పసం
బున్నీవిత్తువనాకు? నింతటికృపాంభోరాశివా! యయ్యో! యా
పన్నార్తీంధన దావపావక! దయం బాలింపవా! యీశ్వరా!

గుణ—ఓగుణపతీ! స్థాణువుచలించునా? విగ్రహము నడచివచ్చునా? బొమ్మ పాలుద్రావునా? చాలింపుము నీమాయవేసములు, నీపనికిమాలిన ప్రసంగములు. భగవంతుని భక్తి విశ్వాస తాత్పర్యములతోఁ బ్రార్థించి, ధైర్యముఁ జిక్కఁబట్టి యీ యగ్గిగుండమున దుముకుము. నీచేసిన పాపమంతయు భస్మమై పోఁగలదు. ఊఁ! నిలువుగ్రుడ్లు వెట్టుకొని చూచెద వేమి? బెంగ వడి లాభము లేదు. తప్పదు మృత్యువు మాకును నీకును దప్పదు. ఊఁ! దుముకుము.

గుణ—ఏమి? పరమేశ్వరా! నాతండ్రియుంబోలె నీవుగూడ నాయెడఁ గటికితనము వహింతువా? ఇంతటియన్యాయము గావింతువా? నన్నుఁబరీక్షింపఁదలంతువా? బ్రహ్మేంద్రాదులకు బర్హిర్ముఖులకే నీపరీక్షకు నిలువఁదరముగాదు. అట్టిచో సభము శుభము నెఱుంగని పసికూనకు శక్యమగునా? విషమపరీక్ష విడువుము. సాక్షాత్కరింపుము. సాక్షాత్కరింపుము. అయ్యయ్యో! నిన్ను విసముద్రావించిన వేల్పులకు సుధారస మనుగ్రహించిన దాతవే! నిన్ను పాలుద్రావించిన నాకు నీవనుగ్రహించినదేమి? దుర్భరమరణమా! ప్రాణములతోఁ బ్రజ్వలచ్చండకృశానుకుండ ప్రవేశమా? నీభూరిదాతృత్వ మేగంగలోఁగలసినది. రావేమి? నీచరణసేవకురాలినిరక్షింప సాక్షాత్కరింపవేమి!జగదీశ్వరా! నీకుఁగన్నులు లేవా! మూఁడు కన్నులుగలిగియు నంధుండవైతివా? నాశోకస్వరూపమును జూచి నీనయనములు నీఱునీఱగుట లేదా? నీకు వీనులు లేవా? నాయార్తినాలించి యవి వ్రీలిపోవుట లేదా? నీకు హృదయము లేదా? నాకు జరుగుచున్న యన్యాయము దలంచుకొనియది బ్రద్దలైపోవుట లేదా? ఓసర్వేశ్వరా! నాశోకమూర్తిఁదిలకింప నీయగ్గి కంటికింపయ్యెనా? నీకటికి వీనులకు నాయార్తధ్వానము సామగానమువోలె విందుసేయుచుండెనా? నీవజ్ర కఠినహృదయమునకు నావినాశనము నాకుటుంబవినాశనము ప్రళయ కాలమున ప్రాణివినాశముంబోలె బంధువయగునా! అక్కట క్కట! ఎంతటి కాఠిన్యము వహించితివి? భర్తురాలిపై నెంతటి వైరము సాధించుచుంటివి?

సీ. నీనేత్రమైనవ హ్నిని నాయొడలుగాల్పఁ
గాంతుకగ్గైనెనీకుఁ గరటివైరి!
నన్నగ్గిలోఁద్రోచి నాదుభస్మమ్మును
దనువునఁబూసికో దలఁతెగిరిశ!

ననుగతింపం జేసి నాపున్కఁ జేఁదాల్ప
బుద్ధిపుట్టె నెనీకుఁ బుణ్యమూర్తి!
నాదు కాటిం జేరి నవసాంధ్యతాండవం
బాడవాంఛింతే యఖిలనాథ!

గీ. పాముసకుఁ బాలువోసిన భంగియయ్యె
నీకునేఁ బాలఁవోయుట నీలకంఠ!
పాలుద్రావి పొడఁగుఁగోయఁ బాడిగాదు
రార! రక్షింపరా! ప్రోవరా! మహేశ!

శివ—ఓసీ! సర్వమంగళ! దీనికి భగవంతునకర్పింపవలసిన దుగ్ధము గుటుకుమని మ్రింగుటలోనున్నంత సాహసము, అసత్యకల్పనలు కల్పించుటలో నున్నంతసాహస మునలకుండ ప్రవేశము గావించుటకు లేకున్నది. మఱి పసికూనగదా? దీనిఁ గ్రిందఁబడ వేయుము. నీవు పాదములవంకను నేను శిరమువంకను బట్టుకొని దీని మున్ముందగ్నికుండమునఁ బడవేసి, పిమ్మట మన మిరువురము దుముకుదము. ఊఁ! కానీ. హరహర, మహాదేవ! మహాదేవ! (గుణవతిని క్రిందఁబడనెట్టుచున్నాఁడు)

గుణ—ఈశ్వర! ఈశ్వర! నిన్ను విషకంఠుని క్షీరకంఠుఁ గావించిన నీచరణకింకరి గనగన మనిమండు నీనిప్పుగుండమునఁ ద్రోయబడి భస్మమగుచున్నది. ప్రభూ! ఓధర్మప్రభూ! నీకిదియే యిష్టమా? నేనకాదుసుమా! నాతోఁబాటు, నాతల్లిదండ్రులతోఁబాటు, నీసత్యసంస్థాపన పరాయణత్వము, నీధర్మరక్షణ ధురీణత్వము, నీయార్తజనావన బిరుదాంకము, నీప్రచండజ్వాలన కుండమునఁ నొక్కపెట్టునఁగూలి మలమలమాడి పెనుబూడిదయై రూపఱిపోవుచున్నది. హరహర! మహాదేవ! మహాదేవ!

సర్వ } (చెఱియొకవంక గుణవతినిఁ బట్టుకొని) హరహర! మహాదేవ!
శివ }

(ఎత్తిగుండమున వేయఁ బోవుచుండఁ బరమేశ్వరుఁడు సాక్షాత్కరించుచున్నాఁడు) శాంతింపుఁడు. శివభక్తులారా! శాంతింపుఁడు, మీరందఱు తరించితిరి.

సర్వ
శివ
గుణ } (పరమేశ్వరుని పాదములపైఁ బడుచున్నారు)

[అనుబంధము 7]

యవనికజాఱును.

ఇది చతుర్థాంకము.

నరులనోర్చి తచ్ఛరఖచి కె తాంగరక్త
మునుగడుగనన్నుఁ జేరు వీ కె రునిస్పృశించి.

నార—అమ్మా! సురాపగాదేవీ! ఇట్లని సంతోషముతో నీవాతఁడు
స్నానమాడ నంగీకరింపవలదుసుమా?

గంగ—ఏమి నారదా?

నార—అందులకు నీవంగీకరించినచో నింతలో నీకు శాపవిమోచనము
గలుగనేరదు.

గంగ—ఎందుచేత?

నార—ఈశ్వరేచ్ఛయట్లున్నది!

గంగ—ఎట్లున్నది?

నార—భగీరథుఁడు నీయందు స్నానమాడవచ్చినంతనే, ఛీ! ఛీ!
పంకిలకర్మ' నన్ను స్పృశించి యపవిత్రంజేయుకుమని నీవన
వలయును.

గంగ—అయ్యో! పుణ్యమూర్తి యగు నాతని నేనట్లు నోనాడు
టన్యాయముగాదా? అదిగాక యాతఁడు నేనెట్లు పంకిల
కర్ముండనైతినో చెప్పుమని పృచ్ఛించిన నేమని ప్రత్యుత్తర
మిత్తును?

నార—నీవు ప్రత్యుత్తరమీయఁ నక్కఱలేదు. అప్పటివఱకు నేఁజా
టుననుండి సమయమునకతని కడ్డైదుటఁబడి చెప్పవలసిన
మాటలుసెప్పి నీశాపవిమోచనముఁ గావింప బ్రయత్నము
సేసెద.

గంగ—మంచిది.

నార—వాఁడుగో! భగీరథుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతనికీరూపముతోఁ
గనఁబడకుము.

గంగ—(నిష్క్రమించుచున్నది)

నార—(చాటున నిల్చుచున్నాఁడు)

(భగీరథుఁడు ప్రవేశము.)

భగీ—(నదిలోనికి దిగుట కుద్యమించుచున్నాఁడు)

(నేపథ్యమున)

ఛీ! ఛీ! పంకిలకర్మా! పరమపావనినగు నన్ను స్పృశించి యపవిత్రం గావింపకుము

భగీ— నన్నిట్లు నోనాడి వారించువారెవ్వరు? నదీదేవతయా?

(నేపథ్యమున)

అవును.

భగీ—తల్లీ! ఇదియేమన్యాయము? నేను స్పృశించిన నీవపవిత్రవయ్యెదవా? అంతటిపాపము నేనేమిచేసితినమ్మా? ఓ స్వర్లోకకల్లోలినీ!

ఉ॥ జంకియెఱుంగఁ బందనయి సంగరభూముల శాత్రవాళికిఁ
గొంకియెఱుంగ నిచ్చుటకు క్షోణిసురాళి కభీప్సితార్థముల్
బొంకియెఱుంగ నెన్నఁడును బుట్టినగోలెను, లోకపావనీ!
పంకిలకర్మ! యంచు ననుఁ బల్కిన కారణమేమొ? చెప్పుమా!

ఓజగజ్జననయిత్రీ! మౌనము వహించితివేమి? తనయుఁడు సేసిన దోసమేమో వచించుట తల్లికి ధర్మముగాదా?

నార—భగీరథా! యేమి?

భగీ—స్వామీ! నమస్కారము.

నార—జయమగుఁగాక. అమరగంగా ప్రవాహంబున నఘమర్షణస్నానము సేయువచ్చితివా?

భగీ—నారదమహర్షి! అందులకేవచ్చితిఁ గాని నిరోధింపఁ బడితిని పాపకర్ముఁడ నగుట.

నార—నదీదేవత నిరోధించి యుండును.

భగీ—అవును. విరించిమనస్సంభవా! సర్వజ్ఞుండవగు నీవెఱుంగనిది లేదు. ఈపయన్నది తన్నుఁజేరునన్ను "పంకిలకర్ముఁడా! ప

శివలీల.

పంచమాంకము.

ప్రథమరంగము.

ప్రదేశము—వియత్పథము.

ప్రవేశము, గంగాదేవి.

గంగా—(ఆత్మగతము) అక్కటకట! విశ్వేశ్వర జటాజూట విరహ వేదనానలమున మామక హృదయము దహించుకొని పోవుచున్నది. పార్వతీశాప ప్రకారము గుణవతినై మర్త్యత్వంబను భవించియుఁ గమ్మలఱి మదనాంతక శిఖావాసమునకు నోఁచుకొననైతి. కర్మఫల మెట్టివారికి ననుభవింపక తప్పదుగదా? ఆభక్తజనపాలున కానారదగానలోలున కీకింకరిపై నెప్పుడు కరుణ గలుగునో?

(ప్రవేశము నారదుఁడు)

నార—లోకపావనీ! గంగాభవానీ! నమస్కారము.

గంగా—శుభమగుఁగాక.

నార—అమ్మా! క్షేమమా!

గంగా—నారదా! నాక్షేమము నీవెఱుంగని దేమున్నది?

గీ. అచలకన్యకా ఘోరశా ॥ పానిలమున
మదన మథన జటాలతా ॥ మల్లికళిక
రాలి, విరహాతపమ్మునఁ ॥ గూలి; యిదిగొ
చచ్చి చావకయున్నది ॥ జటికులేంద్ర!

నార—తల్లీ! చింతింపకుము. తిరుగ గౌరీనాథ జటాజూటావాసము నీకు లభింపఁగలదు.

గంగా—నారదా! అంతభాగ్యమీదురదృష్టవంతురాలికెట్లు లభ్యము గాఁగలదు?

నార—వియత్కల్లోలినీ!

గీ. తీవెనుండి గిల్లఁబడిన పూవుతిరుగఁ
దీవ నెటుసేరునంచు సందేహపడకు
దైవఘటనకు నెందసాధ్యంబుగలదె?
అగ్నినీరుగాదే! నీర మగ్నిగాదె!

నీలకంధరుఁడు నిజజటాజూటమునఁ జంద్రరేఖంబోలె నిన్న లంకరించుకొను విచిత్ర నాటకమునఁ బ్రధానపాత్రధారి భగీరథుండు నేఁడు నీకడకు రాగలఁడు.

గంగా—ఏమి? భగీరథుఁడా? ఆహా! ఆనాఁడిందుశేఖరుఁడు నాతో భగీరథుఁడను రాజన్యుని కారణంబున నీవు నాశిఖ నలంకరింపఁగలవని వచించియున్నాఁడు. నారదా? అతఁడే కాఁడా యీతఁడు?

నార—అవును. ఆభూలోకాధీశుఁడు నిర్జరులకుదుర్జయులగు దుష్టదైత్యుల వధించుటకు నమరవిభునిచే నాకమున కాహ్వానింపఁబడి వారినెల్ల సంగరమ్మునఁ జక్కాడి, పులస్త్య బ్రహ్మసంతాన హత్యాపాతకంబును దన్నారాచఖచిత నిజావయవ రుధిరమును నీజలంబులఁ గడిగివైవ నిప్పుడిచ్చటకు వచ్చుచున్నాఁడు.

గంగ—ఆహా! నేఁడునేను పరమ పవిత్రనయ్యెదను.

గీ. అందఱుఁ బవిత్రులయ్యెద రంటినన్ను,
ఏఁబవిత్రనయ్యెద జగ ద్ధితముకొఱకు

నరులనోర్చి తచ్ఛరఖచి కే తాంగర క్త
మునుగడుగనన్నుఁజేరు పీకే రునిస్పృశించి.

నార—అమ్మా! సురాపగాదేవీ! ఇట్లని సంతోషముతో నీవాతఁడు స్నానమాడ నంగీకరింపవలదుసుమా?

గంగ—ఏమినారదా?

నార—అందులకు నీవంగీకరించిన చో నింతలోనీకు శాపవిమోచనము గలుగనేరదు.

గంగ—ఎందుచేత?

నార—ఈశ్వరేచ్ఛయట్లున్నది!

గంగ—ఎట్లున్నది?

నార—భగీరథుఁడు నీయందు స్నానమాడవచ్చినంతనే, ఛీ! ఛీ! పంకిలకర్మ' నన్ను స్పృశించి యపవిత్రంజేయుకుమని నీవన వలయును.

గంగ—అయ్యో! పుణ్యమూర్తి యగు నాతని నేనట్లు నోనాడు టన్యాయముగాదా? అదిగాక యాతఁడు నేనెట్లు పంకిల కర్ముఁడనైతినో చెప్పుమని పృచ్ఛించిన నేమని ప్రత్యుత్తర మిత్తును?

నార—నీవు ప్రత్యుత్తరమీఁయనక్కఱలేదు. అప్పటివఱకు నేఁజా టుననుండి సమయమునకతని కట్టెదుటఁబడి చెప్పవలసిన మాటలుసెప్పి నీశాపవిమోచనముఁ గావింప బ్రయత్నము సేసెద.

గంగ—మంచిది.

నార—వాఁడుగో! భగీరథుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతనికీరూపముతోఁ గనఁబడకుము.

గంగ—(నిష్క్రమించుచున్నది)

నార—(చాటున నిల్చుచున్నాఁడు)

(భగీరథుఁడు ప్రవేశము.)

భగీ—(నదిలోనికి దిగుట కుద్యమించుచున్నాఁడు)

(నేపథ్యమున)

చీ! చీ! పంకిలకర్మా! పరమపావనినగు నన్ను స్పృశించి యపవిత్రం గావింపకుము

భగీ— నన్నిట్లు నోనాడి వారించువారెవ్వరు? నదీదేవతయా?

(నేపథ్యమున)

అవును.

భగీ—తల్లీ! ఇదియేమన్యాయము? నేను స్పృశించిన నీవపవిత్రవయ్యెదవా? అంతటిపాపము నేనేమిచేసితినమ్మా? ఓ స్వర్లోకకలోలినీ!

ఉ॥ జంకియెఱుంగఁ బందనయి సంగరభూముల శాత్రవాళికిన్
గొంకియెఱుంగ నిచ్చుటకు క్షోణిసురాళి కభీప్సితార్థముల్
బొంకియెఱుంగ నెన్నఁడును బుట్టినగోలెను, లోకపావనీ!
పంకిలకర్మ! యంచు ననుఁ బల్కిన కారణమేమొ? చెప్పుమా!

ఓజగజ్జనయిత్రీ! మౌనము వహించితివేమి? తనయుఁడు సేసిన దోసమేమో వచించుట తల్లికి ధర్మముగాదా?

నార—భగీరథా! యేమి?

భగీ—స్వామీ! నమస్కారము.

నార—జయమగుఁగాక. అమరగంగా ప్రవాహంబున నఘమర్షణస్నానము సేయవచ్చితివా?

భగీ—నారదమహర్షి! అందులకేవచ్చితిఁ గాని నిరోధింపఁ బడితిని బాపకర్ముఁడ నగుట.

నార—నదీదేవత నిరోధించి యుండును.

భగీ—అవును. విరించిమనస్సంభవా! సర్వజ్ఞుండవగు నీవెఱుంగనిది లేదు. ఈపయన్నది తన్నుఁజేరునన్ను "పంకిల కర్ముఁడా! ప

మపావని నగునన్ను నీవంటి యపవిత్రం గావింపకుమని నిందిం చుటకుఁ గతంబేమి? నాచేసిన దోసమేమి?

చ. ఎఱిఁగిన నాఁటఁగోలె నది యేనొనరించి యెఱుంగ దోసముఁ
జెఱుపతనాన నేదయినఁ జేసితినేమొ దొసం గవజ్ఞతన్
మఱిమఱి వేఁడికొందు నిను మానివరేణ్య! వచింపవయ్య! చి
చ్ఛ్రుతికియునైన నాయఘము నోర్మిహరించి తరింతు నీకృపన్.

నార—భగీరథా! గంగాదేవి నిన్నట్లు నిందించుటకుఁ గారణమున్నది.

భగీ—మహాత్మా! ఉండవచ్చును. ఆజగన్మాత యూరకనన్ను నిందిం చునా? దానినెఱుఁగఁజాలకుంటి. వచింపుఁడా కారణమును.

నార—వినియుండువుగదా నీపితామహ పితామహుండును మహా మహుండును నిక్ష్వాకుకుల పయోనిధి హిమకరుండునగు సగ రుని చరిత్రమును.

భగీ—వినియుంటిని. ఆయోధ్యాగ్రేసరుఁడు హైహయాదుల నిర్జించి హయమేధము నొనర్చి భూరికీర్తిఁగన్నవాఁడు.

నార—ఆధరణీపాలుఁడు హయమేధ సవనదీక్షితుఁడై సత్రార్వంబును విడిచి దానిఁగావ షష్టి సహస్రసంఖ్యాకులగు నిజనందనులఁ బంచె, ఆతురంగము ప్రపంచమునఁ బరిభ్రమించుచు తోయ హీనంబగు నర్ణవంబున నదృశ్యమయ్యె. పిమ్మట సగరనంద నులు దానికై భూలోకంబంతయు వెదకివెదకి వేసారి పుడమిం దవ్వి రసాతలముఁ బ్రవేశించి యచటఁ దపంబుసేయు కపిలమ హర్షి సన్నిధానముననున్న సవనఘోటకమును గాంచి యజ్ఞా శ్వమును దొంగిలించిన చోరుండీ కపిలుండయని యాతనిపైఁ గవిసి కపిలకోపానలంబున బూదిదయైరి. సగరుఁ డిదియెఱింగి యజ్ఞాశ్వముగొనిరా తనమనుమని యసమంజస నందనుని నీపి తామహునిఁబంప నతండరిగి కపిలమహామునీంద్రునిఁ బ్రార్థించి హయముఁగొనివచ్చి పితామహాకృత హయమేధ సమాప్తిం

గావించెను. పిమ్మట సగరుండంశుమంతుండను పౌత్రునందు భూభారముమోపి నాకముసేరె. అంశుమంతుండును గొంత కాలము మహీపాలనంబొనర్చి నిజనందనుని దిలీపుని తేనింగావించి తాగతించె. నీజనకుండు దిలీపుఁడు పితామహులకూర్ధ్వగతులఁకల్పింపఁ బ్రయత్నించియు నిష్ఫలమనోరథుండై నీయందు వసుధాభారము నిలిపి సిద్ధింగాంచె, శక్తిచాలమివారెవ్వరును సాగరులకు సద్గతులు కల్పింప నేరకపోయిరి. నీప్రపితామహుల కూర్ధ్వగతులఁగల్పించుటకునీవు సమర్థుఁడవయ్యు మిన్నకుంటివి.

గీ॥ శక్తిగల్గియు యత్నంబు సలుపఁడెవఁడు
పితలకుర్ధ్వ గతుల్ కల్పింపఁ గుతలమందు.
వాఁడుపంకిల కర్ముండు వాఁడుచెనఁటి
వాఁడు మానవాధముఁడు జీవచ్ఛవంబు.

భగీ—మహాత్మా! నాదోసమెఱింగించి నన్నుధన్యుని గావించితిరి. నాప్రపితామహుల స్వర్గగతులంగావించుటకు నాచేయవలసిన ప్రయత్నముగూడ విశదతెలిపి నన్ననుగ్రహింపుఁడు.

నార—నీతండ్రియగు దిలీపుఁడు గావించిన ప్రయత్నమే!

భగీ—గంగావతరణ ప్రయత్నమా?

నార—అవును. పాతాళస్థంబగు నీప్రపితామహుల భస్మరాశిని గంగాప్రవాహంబునఁదడిపెదవేని వారికి సద్గతులు గలుగఁగలవు.

భగీ— మహానుభావా! నీయాజ్ఞను శిరసావహించుచుంటిని.

చ. హిమధరణీ ధరంబునకు నేఁగెద, నుగ్రతనుగ్రుఁ గూర్చి యే
నమల తపంబుసేసి వరమందెద నీమిసువాఁకఁ గ్రిందిలో
కమునను నస్మదీయ పితృకాండము భస్మముపైనిఁబాఱ, నా
కమునకుఁ బంచెదన్ బితలఁ, గాంచెద గంగ మునుంగన ర్హతన్
నాకు సెలవొసంగుఁడు.

నార—భగీరథా! సఫలీకృత మనోరథుఁడ వయ్యెదవు పొమ్ము.

భగీ—భాగ్యము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

గంగా—(ప్రవేశించి) నారదా! నారదా! తుదకిట్లు సేసితివేమి? అర్థేందు కిరీటు జటాజూటము నెక్కింతునని నన్నుఁ బాతాళమునకుఁ బంపుప్రయత్నముగావింతువా? అయ్యయ్యో! ఇదియేమన్యాయ్యము?

నార—అమ్మా! భయపడకుము. వియత్పథమునుండీ పరమేశ్వరాజ్ఞంజేసి నీవుక్రింది కవతరించునప్పుడు నీవేగమోర్చుటకు భూతలంబునకుఁగాని మఱియెవ్వరికిఁగాని సాధ్యముగాదు. విశ్వేశ్వరునకుమాత్రమే నీవేగమోర్వఁగలుఁగుశక్తి కలదు. దానంజేసి భగీరథుని సంపూర్ణమనోరథునిఁ గావింపఁ బరమేశ్వరుఁడు నిన్ను మొట్టమొదట నాకసమునుండి తనశిరమున నిలుపుకొని హిమవచ్ఛిఖరాగ్రమున విడువఁగలఁడు. అప్పుడు నీవుభగీరథునివెంటనంటె భరత ఖండమధ్యమార్గంబున సాగర భస్మరాసులున్న స్థలముంజేరి వారికింగతులంగల్పించి వారాశినిజలంబుల నింపి జగత్త్రియంబును పవిత్రంబు గావించుచు శివజటాజూటవాసినివగుటయేగాక త్రిలోకపావనివై వర్ధిల్లెదవు.

గంగా—నారదా! నీవుచేసిన మేలు మఱువఁ దగినదికాదు.

నార—అమ్మా! ఇందు నేనుజేసినదేమి? సర్వమునకుఁ గర్త యీశ్వరుఁడు.

ఆ. వె. చెడుగుసేయ మేలు ॥ సేయు జీవులకును
దక్షుఁడొకఁడె సర్వ ॥ రక్షకుండు.
చెడుగుసేయ మేలు ॥ సేయజీవులకును
నెంతవారు దలఁప ॥ నెంతవారు?

అమ్మా! నాకు సెలవొసంగెదవా!

గంగా—మంచిది. (నిష్క్రమించుచున్నారు)

ద్వితీయ రంగము.

(హిమవత్పర్వతమునఁ దపమొనర్చుచు భగీరథుఁడు
ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

(వృషభవాహనారూఢులై పార్వతీ పరమేశ్వరులు ప్రవేశము)

పర—లెమ్ము! వత్సా! లెమ్ము! నీతపముఫలించినది.

భగీ—(కన్నులు దెఱచి చేతులుమోడ్చి)

మ. జయ కామాంతక! నీలకంఠ! వరదా! శైలేంద్రజాత్మేశ్వరా!
జయ చంద్రార్ధకిరీట! శంకర! జగత్స్వామీ! దయాంభోనిధీ!
జయ భక్తప్రతిబంధబంధనకళా చాతుర్య పారంగతా!
జయ దీనావన! లోకపావన! మహేశా! యీశ! మన్నింపవే!

చ. సలిలమునందు శైత్యమటు, చందురునందుఁ బ్రసాదముంబలెన్
జ్వలనునియందు దాహకత చందమునన్, బ్రసవంబునన్ బరి
మళమును బోలె సర్వమున మానక నేఘనుఁ డంతరాత్ముఁడై
వెలసెను నాపరాత్పరుని విశ్వజగద్గురునిన్ భజించెదన్.

పర—వత్సా! నీయభీష్టము వేఁడుకొనుము.

భగీ—పరమేశ్వరా! నాప్రపితామహులు సాగరు లర్వదివేలమంది
కపిలజటిలేంద్ర క్రోధానలంబునఁ బాతాళంబున భస్మమై
గతులుగలుగక యున్నవారు. వారి భస్మరాసులపై గంగా
భవానిం బ్రవహింపఁజేసిన వారుముక్తులయ్యెదరు. గంగా
భవానినావెనువెంట వచ్చుటకు వరమనుగ్రహింపుఁడు.

పర—అనుగ్రహించితిని. ఆకసమునుండి క్రిందికి గంగ యవతరించు
నప్పుడు దాని వేగమోర్వ నాకుఁదక్క నితరులకు వశముగాదు.
ఇదిగో! సురాపగను మామక జటాజూటమునఁ దాల్తు నేనుధరిం
తును. గంగనాహ్వానింపుము. రాఁగలదు.

(భగీరథుఁడు అనుబంధము 8)

(గంగావతరణము. పరమేశ్వరుఁడు గంగాదేవిని జటాజూటమున ధరించుచున్నాఁడు)

పర—భగీరథా! మజ్జటాజూటమునుండి మందాకిని హిమవచ్ఛిఖరాగ్రమునఁబడి నీవెంట నరుదేరఁగలదు. సాగరబిలరిబు కడకుంగొని పోయి తద్భస్మరాసులపైఁ బ్రివహింపఁజేసి పరిపూర్ణ మనోరథుఁడవుగమ్ము. నీవలన భూలోకమునకుం గొనిపోఁబడుటచే నీనది భాగీరథియను నామమును వహింపఁగలదు. నీకింకను గావలసిన యభీష్టవరము లర్థింపుము.

భగీ—మహాత్మా! ఇట్లగుఁగాక.

సీ. వసుధోపకారక ✻ వ్యాపారరతులకు
  నహరహంబును జయం ✻ బబ్బుఁగాక
అమరబృందములకు ✻ నమృతంబునుంబోలె
  సుమతులకుఁ శుభం ✻ బమరుఁగాక
అదినాది యిదినాద ✻ టంచు నహంకృతి
  నుర్వీజనులుసెడ ✻ కుండ్రుగాక
మగువల వంచింప ✻ మాయవేసము వేయు
  నీచులకుఁ గీడు ✻ నెగడుఁగాక

గీ. భక్తులకు మేలెయెందును ✻ బ్రబలుఁగాక
అఖిలజనములు పెద్దల ✻ కమలగతుల
నెదవఁజేయు యత్నములు సే ✻ యుదురుగాక
యెల్లరును నినునమ్మి త ✻ రింత్రుగాక.

పర—తథాస్తు.

ఇది పంచమాంకము.

శివలీలా నాటకము సంపూర్ణము.

అనుబంధములు

1. అనుబంధము నారదుఁడు.

ప్రణవస్వరూప! భానుప్రతాప!
కనకాద్రిచాపా! సత్యానులాప!
మనోజమథన! యనాదినిధన!
త్రిణయన! శివశివ! దేవాదిదేవా!
గౌరీ వర! హర! ఖండేందుధరా!
కనకాద్రిచాపా! సత్యానులాపా
ప్రణవస్వరూప! భానుప్రతాప!

2. అనుబంధము మన్మథుఁడు.

ఇదియు వేళయగుఁగా! మత్ప్రతాపం
బీసుపైఁ జూపఁగఁ సురలకరుణ-
సదలమగు నీశ్వరసన్నిధికిఁ
జనుటయన్న భయమయ్యెడుఁగా-
మది నదరేటికి విధివిధానమెదో
యది జరుగక మెటుదప్పదుగా॥ ఇది॥

3. అనుబంధము బ్రహ్మాదులు.

సర్గాపసర్గఫలదని- సర్గ! విదళితమహౌఘ
వర్గా! విలసితసన్మార్గ! భర్గా॥ సర్గా॥
నారహారశూలీ! యర్ధేందుమౌళీ!
పురహార! సురవరనుత! వరసుగు
ణాకర! గిరిశా! కపాలీ॥ సర్గా॥

4. అనుబంధము విఘ్ననాథుఁడు.

భోజనము, భోజనము
భోజనము సుఖభాజనము॥ భో॥

ఈజగమునఁగలవారలకెల్లను
నిదినేకద కష్టముసము-
ఏజనమేనియు నిది లేకుండిన
యిల బ్రదుకుట దుర్ఘటము॥ భోజ॥

5. అనుబంధము. సురాసురులు

జగదవనాధారా! గిరిశా!
సకలాగమనుత- శైలజానాథా-
గగనచికుర కారుణ్యవార్ధి॥ జగ॥
యోగిజనరంజనా! నాగవిభంజన!
భోగిభూషణ! పుణ్య (జన) పోషణ!
కంఠేకాల! కాలకాల! ॥జగ॥

6. అనుబంధము గుణవతి.

జయ! శంకర! శాశ్వత! సాధునుతా!
జయ! శైలసుతాపతీ! సత్యరతా!
జయ! సంతతపావన! చక్రధరా!
జయ! సర్వఫలప్రద! శత్రుహరా'

7. అనుబంధము శివశర్మ మొదలగువారు.

గిరిశా! దేవా! దేవా!
సురనుతిపాత్ర! గిరిజాకళత్ర!
సర్వేశా! శశిధరణా!
సదమలరూప! విదళితపాప! దేవా- గిరిశ॥

8. అనుబంధము భగీరథుఁడు.

విశ్వలోకమాత- దేవీ'
అమలయశకరీ! అఘభయంకరీ
లోకపావనీ-భవానీ- గంగాభవానీ! దేవీ! విశ్వ॥
పురహరురాణి-సరసిజేక్షణీ
దురితవ్రాతమతంగహారీ! దేవీ- విశ్వ॥

సాధ్వసాధు పత్రి

తప్పు.	ఒప్పు.	పుట	పం.
అర్ధాంగలక్ష్మి (అంతట సర్గమను సర్గమున)	అర్థాంగలక్ష్మి.	3	3
ఈయమ.	నీయమ	,,	4
ప్రమధ [అంతట]	ప్రమథ	,,	25
అర్ధించు ,,	అర్థించు	4	23
సర్వాత్మ	సర్వాత్మ	6	13
ననుబోటులు [అంతట]	ననుబోఁటులు	7	2
అర్ధమిదిగో!	అర్థమిదిగో!	,,	,,
మన్మధుఁడు (అంతట)	మన్మథుఁడు	,,	13
శంభురూపమున తుహిన	శంభురూపమునఁ దుహిన	8	12
మిధునంబున (అంతట)	మిథునంబున	8	14
విధాత	విధాత	9	23
హరుండెరయు నెట్ల ?	హరుండలఁచు నెట్లు?	12	13
స్థాణుఁడు	స్థాణుఁడు	,,	25
తధాస్తు	తథాస్తు	13	5
పధము	పథము	,,	23
పరమేశ్వరుఁడు	పరమేశ్వరుఁడు	14	5
పదార్ధము	పదార్థము	17	20
నారదుడు	నారదుఁడు	,,	14
దొఱగుమా	దొఱంగుమా	21	25
గొణుగు ,,	గొణఁగు	24	2
మధనము ,,	మథనము	,,	4
కాపురము ,,	కాఁపురము	,,	21
సమర్ధుఁడు ,	సమర్థుఁడు	25	8
చేపలు	చేఁపలు	,,	18
మాటఁమోసి	మాటమోసి	,,	25
కాబోలు ,,	కాఁబోలు?	26	1
చతుర్ధ	చతుర్థ	26	9
సర్వపూర్వ	సర్వపూర్వ	,,	18
వేల్పుదొత్తుల	వేల్పుఁదొత్తుల	27	13
పాధోనిధి (అంతట)	పాథోనిధి	28	7
గ్రాగెడు	గ్రాఁగెడు	28	10
చీఁటుల్	చీఁకటుల్	,,	10
గడలిబుస్సై	గడలిఁబుస్సై	,,	12

లోకమ్ముల	లోకమ్ములు	,,	20
పాలిఁటి	పాలిటి	30	4
తథ్యమిథ్యా ,,	తథ్యమిథ్యా	31	7
పుటుక్కన	పుటుక్కనఁ	35	11
మలికావలఁల్	మాలి కావలఁల్	36	14
పూవుమూవు	పూవుఁదూవు	38	24
అంపసెజ్జల వెంపటలాడి	అంపసెజ్జలఁ బొరలాడి	39	18
నోచెదరా!	నోఁచెదరా!	40	2
అదిగో! గత్తి	అదిగోఁ! గత్తి	,,	19
పాటుఁబోతు (అంతట)	పాటుఁబోఁతు	42	9
వీథికా	వీధికా	44	15
నకించనిన్గ	నకించనునిన్గ	45	26
వర్వతమీఁది	పర్వతముమీఁది	46	25
మనోఁరథము	మనోరథము	50	4
తీర్ధయాత్ర (అంతట)	తీర్థయాత్ర	52	11
మతుగంగ (అంతట)	మలుఁగంగ	54	2
మీగడ (అంతట)	మీఁగడ	54	20
అతిధి	అతిథి	55	4
ఆఁపరాక	ఆపరాక	55	18
పాట	అనుబంధము	56	13
నలుగు (అంతట)	నలుఁగు	63	19
అంతర్ధానము (,,)	అంతర్ధానము	65	3
పలువతమ్మనగ్	పలుకతనమ్మనగ్	66	7
తాఁపిత్రి	తాపిత్రి	67	27
హా!	హా! యీశ్వరా!	72	7
పొదుగు	పొదుఁగు	74	1
మహాదెవ	మహాదేవ	74	21
ప్రధాన	ప్రధాన	77	10
కలోలినీ	కల్లోలినీ	79	18
వచింపుఁడాకారణమును	ఆకారణమును వచింపుఁడు	80	12
ఊర్ధ్వ	ఊర్ధ్వ	81	8
వరమేశ్వరుఁడు	పరమేశ్వరుఁడు	84	2

LALITA PRESS. TENALI.